

ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΙΚΗΣ ΣΩΜΑΤΕΜΠΟΡΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΣ

Μελέτη

ΚΕΝΤΡΟ ΓΥΝΑΙΚΕΙΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΩΝ

Μ.Χ. Παπαγιαννοπούλου

ΑΘΗΝΑ 2007

ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΙΚΗΣ ΣΩΜΑΤΕΜΠΟΡΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΣ

Μ.Χ. Παπαγιαννοπούλου
Κοινωνιολόγος, Μ.Α., Υπ. Διδ. Εγκληματολογίας

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

I. Η ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ	2
1. Η εμπορία ανθρώπων ως μια σύγχρονη μορφή δουλείας	2
2. Ορισμός και εννοιολογικός προσδιορισμός	4
3. Η κατανόηση του προβλήματος	8
3.1. Παράγοντες ανάπτυξης	10
3.2. Η έκταση, ο χώρος κατανομής του φαινομένου και ο κίνδυνος των εκτιμήσεων	12
II. ΤΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΕΜΠΟΡΙΑΣ ΑΝΘΡΩΠΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	19
1. Η ελληνική νομοθεσία	19
2. Εθνικοί μηχανισμοί και δράσεις για την καταπολέμηση του φαινομένου	22
3. Κριτική επισκόπηση δράσεων και προβλήματα εφαρμογής	27
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	30
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ	36

I. Η ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ

1. Η εμπορία ανθρώπων ως μια σύγχρονη μορφή δουλείας

Η παράνομη διακίνηση και εμπορία ανθρώπων με σκοπό την οικονομική/σεξουαλική εκμετάλλευση συγκροτεί το πεδίο μιας σύγχρονης μορφής δουλείας, που περιλαμβάνει την πάσης φύσης εκμετάλλευση και εμπορευματοποίηση του ανθρώπινου σώματος, αποτελώντας έτσι μία από τις πιο προσοδοφόρες επιχειρήσεις στον κόσμο, μετά το εμπόριο όπλων και ναρκωτικών.¹

Η εμπορία ανθρώπων εντάσσεται σε ένα ευρύτερο πλαίσιο, το οποίο καθορίζει το περιεχόμενο, την έκταση και εμφάνιση του φαινομένου σε γεωγραφικά και πολιτισμικά όρια, καθώς και τις ιδεολογικές, πολιτικές και κοινωνικές συνδηλώσεις του. Το πλαίσιο αυτό διαμορφώνεται και επηρεάζεται από: α) τους **σύγχρονους όρους** διαμόρφωσης της **παγκοσμιοποίησης**, η οποία δεν καταργεί τις διαφορές αλλά τις ανακατανέμει, β) τη **σύνθετη διάταξη της μετανάστευσης**, καθώς εκατομμύρια άνθρωποι, κάθε έτος, αλλάζουν χώρες με σκοπό την εύρεση εργασίας και την αναζήτηση καλύτερων συνθηκών διαβίωσης, γ) την **αύξηση** και **εξάπλωση** του **οργανωμένου εγκλήματος** και των εγκληματικών δικτύων, και δ) την **ύπαρξη** κοινωνικών, έμφυλων, φυλετικών **διακρίσεων** και **ανισοτήτων**.

Εν ολίγοις, η εμπορία ανθρώπων (trafficking in human beings) είναι ένας σύγχρονος όρος που αποδίδεται σε ένα φαινόμενο που έχει αποτελέσει αναπόσπαστο μέρος του ανθρώπινου πολιτισμού, από την αρχή της ανθρώπινης ιστορίας: τη δουλεία. Η χαρτογράφηση του πεδίου της, εγείρει ερωτήματα σχετικά με το ποιοι, πώς, γιατί, πόσοι και που διακινούνται, γίνονται αντικείμενο εμπορίας και συνεχούς εκμετάλλευσης, δημιουργώντας μια εικόνα, η οποία όσο ευκρινέστερη γίνεται τόσο συνθετότερη αναδεικνύεται. Πολλές φορές, δεν είναι εύκολο να αναγνωρισθεί εξαιτίας του εξωτερικού περιβλήματος που κρύβει την **εσωτερική πραγματικότητα** της: α) το τεράστιο κέρδος για τον εκμεταλλευτή, β) τη χρήση του εκμεταλλευόμενου ατόμου ως ένα αντικείμενο συνεχούς κατανάλωσης, γ) τη δημιουργία ενός πλέγματος σχέσεων, που χαρακτηρίζεται από συστηματική και οργανωμένη βαρβαρότητα και εκμετάλλευση, καθώς η δουλεία δεν

¹ United Nations Children's Fund/United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights/Organization for Security and Cooperation in Europe-Office for the Democratic Institutions and Human Rights (UNICEF/UNOHCHR/OSCE-ODIHR), *Trafficking in Human Beings in Southeastern Europe*, UNICEF, June 2002, σ. Xiii, text at: http://www.unicef.org/ceecis/Trafficking_Report.2005.pdf#search=%22Trafficking%20in%20Human%20Beings%20in%20Southeastern%20Europe.%22

αποτελεί στιγμιαία πράξη βίας, αλλά περιλαμβάνει εγκλήματα όπως είναι τα βασανιστήρια, ο βιασμός, ο φόνος, η απαγωγή και η εκούσια καταστροφή του ανθρώπινου μυαλού.²

Ενώ τα αποτελέσματα της σύγχρονης δουλείας τείνουν να είναι παρόμοια με αυτά του παρελθόντος, οι μορφές της ποικίλουν και διαφοροποιούνται ανάλογα με το πολιτισμικό, θρησκευτικό, κοινωνικό, πολιτικό, οικονομικό, εθνικό και ψυχολογικό πλαίσιο. Επιπρόσθετα, τα βασικά χαρακτηριστικά γνωρίσματά της παραμένουν τα ίδια όπως ήταν πάντα: έλεγχος, βία, απειλή, εκμηδένιση, καταναγκαστική εργασία, διαλογή των ατόμων βάσει των κατά περίπτωση κριτηρίων (ομορφιά, ηλικία, φύλο, καλή υγεία και ικανότητα για εργασία κ.ά.), κέρδος, καθυπόταξη, αλλοτρίωση. Η δουλεία πάντα αφορούσε στο βίαιο έλεγχο, αλλά η **σύγχρονη δουλεία** παρουσιάζει, συγκριτικά με το παρελθόν, **τρεις σημαντικές διαφορές**:³

1. οι δούλοι είναι φτηνότεροι, από ό,τι στο παρελθόν, αποτελώντας αναλώσιμα είδη, τα οποία όταν δεν είναι χρήσιμα, απαξιώνονται και καταστρέφονται,
2. η κατάσταση της δουλείας έχει μικρότερη χρονική διάρκεια (χρόνια ή μήνες) και δεν αποτελεί απαραίτητη συνθήκη για όλη τη διάρκεια της ζωής του δούλου,
3. η δουλεία είναι παγκοσμιοποιημένη, καθώς τόσο ο τρόπος χρήσης των δούλων όσο και ο ρόλος που διαδραματίζουν στην παγκόσμια οικονομία, είναι όλο και περισσότερο παρόμοιοι.

Η **μετατροπή του ανθρώπου σε εμπόρευμα**, τον εκθέτει στους νόμους της αγοράς εργασίας, οι οποίοι εφαρμόζονται με ιδιαίτερη σκληρότητα και περικλείουν τρεις παράγοντες: την προσφορά, τη ζήτηση και το κοινωνικό πλαίσιο σχέσεων στο οποίο διαντιδρούν και αλληλοεπηρεάζονται. Το δίπολο αφέντη-δούλου που χαρακτηρίζει όλες τις σχέσεις δουλεμπορίου/δουλείας, ενισχύεται με τη φιγούρα του πελάτη, ο οποίος αναδεικνύεται σε κύριο πρωταγωνιστή, καθώς ως καταναλωτής υπηρεσιών και προϊόντων θέτει τη σχέση εκμετάλλευσης σε κίνηση.⁴

Η εμπορία αυτή λαμβάνει τις ακόλουθες **μορφές**:⁵

1. την εκμετάλλευση εργασίας (καταναγκαστική ή υποχρεωτική εργασία),
2. την παροχή σεξουαλικών υπηρεσιών/σεξουαλική εκμετάλλευση (ιδίως γυναικών και παιδιών),
3. την παιδική πορνογραφία,

² Bales K., *Understanding Global Slavery. A Reader*, University of California Press, Berkeley, Los Angeles, London 2005, σσ. 6-7.

³ Bales K., *ό.π.*, σ. 9.

⁴ Λάζος Γρ., *Πορνεία και διεθνική σωματεμπορία στη σύγχρονη Ελλάδα: Ο πελάτης*, εκδ. Καστανιώτης, Αθήνα 2002, Monzini P., *Sex Traffic. Prostitution, Crime and Exploitation*, Zed Books, London & New York 2005, σσ. 9-18, Hughes D.M., *Men Create the Demand; Women Are the Supply: Lecture on Sexual Exploitation*, Queen Sofia Center, Valencia, Spain, November 2000, http://www.uri.edu/artsci/wms/hughes/demand.htm#_ftn1

⁵ Συκιώτου Α.Π., *Εμπορία Ανθρώπων στα Βαλκάνια*, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2003, σσ. 18-19.

4. την επαιτεία,
5. την αφαίρεση οργάνων, ιστών ή/και άλλων στοιχείων του ανθρωπίνου σώματος,
6. το εμπόριο βρεφών για παράνομες υιοθεσίες, και
7. τη στρατολόγηση ανηλίκων σε ένοπλες ομάδες.

Οι προαναφερόμενες μορφές της διεθνικής σωματεμπορίας, οδηγούν τους ανθρώπους σε πολλαπλούς αποκλεισμούς από τα κοινωνικά αγαθά που απορρέουν από την ιδιότητα του πολίτη, ενισχύουν ένα πλαίσιο διακρίσεων, στο οποίο έχουν πολύ λίγες δυνατότητες αντίδρασης και μεταβολής της κατάστασής τους και τέλος, παραβιάζουν και καταπατούν μια σειρά θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου, που κατοχυρώνονται από διεθνείς και εθνικές συμβάσεις. Έτσι, όλα αυτά αποτελούν το παραληρηματικό σύμπτωμα της οικονομίας της αγοράς, που αφού εξάντλησε κάθε πιθανό και απίθανο μέσο για να εγκαθιδρύσει τη λογική του κέρδους ως τη μοναδική λογική που συγκροτεί τις κοινωνικές σχέσεις, διαμόρφωσε ένα πλέγμα σχέσεων και οργανωτικών δομών στις οποίες το κέρδος είναι το παν και ο άνθρωπος ο σκελετός του κέρδους.

2. Ορισμός και εννοιολογικός προσδιορισμός

Η εμπορία ανθρώπων είναι αυτό που υποδηλώνει η λέξη: άνθρωπος εμπορεύεται άνθρωπο. Παρόλο που υπάρχει εννοιολογική διάσταση σχετικά με τον ορισμό που δίνεται για το φαινόμενο από διάφορες εθνικές νομοθεσίες και διεθνή κείμενα, ο ορισμός που υιοθετήθηκε στο **άρθρ.3 του Πρωτοκόλλου για την Αποτροπή, την Καταστολή και την Τιμωρία της Παράνομης Διακίνησης Προσώπων με Σκοπό τη Σεξουαλική και Οικονομική Εκμετάλλευση, ιδιαίτερα των Γυναικών και των Παιδιών**, και συμπληρώνει τη **Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών Ενάντια στο Διεθνικό Οργανωμένο Έγκλημα** (μαζί με το **Πρωτόκολλο Ενάντια στη Λαθρεμπορία των Μεταναστών μέσω Ξηράς, Αέρα και Θάλασσας**), φαίνεται να είναι πιο συνεκτικός και γενικός.⁶

Το άρθρο 3 αναφέρει:

«α) Με την "Παράνομη Διακίνηση Προσώπων με Σκοπό τη Σεξουαλική-Οικονομική Εκμετάλλευση" θα εννοείται η στρατολόγηση, η μεταφορά, η μετακίνηση, η εγκατάσταση (στέγαση, μέριμνα για τη συνέχιση της παραμονής) ή η παραλαβή προσώπων, μέσω της απειλής ή της χρήσης βίας ή άλλων μορφών εξαναγκασμού,

⁶ Βλ. επίσης, το **άρθρο 4 της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης** για τον ορισμό της διεθνικής σωματεμπορίας, στο οποίο υιοθετείται ο ορισμός του άρθρου 3 του Πρωτοκόλλου των ΗΕ και προστίθεται η **παράγραφος (ε)**, που τονίζει ότι «θύμα» θα σημαίνει οποιοδήποτε φυσικό πρόσωπο που υπόκειται στην παράνομη διακίνηση ανθρώπων, όπως καθορίζεται στο παρόν άρθρο: Council of Europe, *Convention on Action against Trafficking in Human Beings and its Explanatory Report*, Council of Europe Treaty Series - No. 197, Warsaw, 16.V.2005, text at: http://www.coe.int/T/E/human_rights/trafficking/PDF_Conv_197_Trafficking_E.pdf

της απαγωγής, του δόλου, της εξαπάτησης, της κατάχρησης της δύναμης, της κατάχρησης μιας ευάλωτης ή τρωτής θέσης, της προσφοράς ή της αποδοχής οικονομικού ή άλλου οφέλους για την επίτευξη της σύμφωνης γνώμης ενός προσώπου το οποίο ασκεί έλεγχο ή εξουσία επί άλλου προσώπου για το σκοπό της εκμετάλλευσης. Η εκμετάλλευση θα περιλαμβάνει κατ' ελάχιστο: την εκμετάλλευση της πορνείας των άλλων ή άλλες μορφές σεξουαλικής εκμετάλλευσης, την εξαναγκαστική εργασία ή παροχή υπηρεσιών, τη διαμόρφωση συνθηκών σκλαβιάς ή παρόμοιων με αυτή πρακτικών, τη διαμόρφωση συνθηκών δουλείας (δεσμευτικής παροχής υπηρεσιών) ή τη λήψη σωματικών οργάνων.

β) Η σύμφωνη γνώμη του θύματος της παράνομης διακίνησης στη σκοπούμενη εκμετάλλευση, έτσι όπως η τελευταία διατυπώνεται στην υποπαράγραφο (α) αυτού του άρθρου, δεν θα λαμβάνεται υπ' όψιν, εφόσον για την επίτευξη της έχει χρησιμοποιηθεί οποιοδήποτε από τα μέσα που αναφέρονται στην παραπάνω υποπαράγραφο (α).

γ) Η στρατολόγηση, μεταφορά, μετακίνηση, εγκατάσταση ή παραλαβή ενός παιδιού για το σκοπό της εκμετάλλευσης θα θεωρείται "παράνομη διακίνηση προσώπων" ακόμη και αν δεν συμπεριλαμβάνει κανένα από τα μέσα που διατυπώνονται στην υποπαράγραφο (α) αυτού του άρθρου.

δ) Ως "παιδί" θα εννοείται κάθε πρόσωπο ηλικίας κάτω των δεκαοκτώ ετών». ⁷

Ο ορισμός αυτός αναλύεται σε **τρεις βασικές κατηγορίες χαρακτηριστικών γνωρισμάτων**: τις εγκληματικές πράξεις, τα μέσα που χρησιμοποιούνται για τη διάπραξη αυτών των εγκλημάτων και τις μορφές εκμετάλλευσης. Αποτελώντας τον πρώτο σφαιρικό ορισμό σε διεθνές επίπεδο, μπορεί να συγκροτήσει μια κοινή βάση για την πρόληψη και καταπολέμηση της διεθνικής σωματεμπορίας. Παρόλα αυτά, δεν συνιστά έναν εξαντλητικό ορισμό, καθώς έχει περιορισμένη σκοπιά: δίνει έμφαση μόνο στις πράξεις που έχουν διεθνικό χαρακτήρα και εμπλέκουν οργανωμένα εγκληματικά δίκτυα, ενώ αρκετές φορές, η εμπορία ανθρώπων γίνεται εντός των συνόρων μιας χώρας και από μεμονωμένα

⁷ Η Ελλάδα υπέγραψε τη Σύμβαση και το Πρωτόκολλο για την Παράνομη Διακίνηση Προσώπων στις 13 Δεκεμβρίου του 2000. Για τα πλήρη κείμενα της Σύμβασης του Ο.Η.Ε. Ενάντια στο Υπερεθνικό Οργανωμένο Έγκλημα και τα δύο Πρωτόκολλα, βλ. την ιστοσελίδα: http://www.odccp.org/crime_cicp_convention.html#final και http://www.uncjin.org/Documents/Conventions/dcatoc/final_documents_2/convention_%20traff_eng.pdf Βλ. επίσης: United Nations Office on Drugs and Crime, Division for Treaty Affairs, *Legislative Guides for the Implementation of the United Nations Convention against Transnational Organized Crime and the Protocols thereto*, United Nations, New York 2004, **και ιδιαίτερα το Β' Μέρος**: *Legislative guide for the implementation of the Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime*, σ. 243 επ., text at: http://www.unodc.org/pdf/crime/legislative_guides/Legislative%20guides_Full%20version.pdf

άτομα, που δεν αποτελούν μέρος μιας οργανωμένης εγκληματικής ομάδας (εμπορία μικρής επιχειρησιακής κλίμακας).⁸

Γενικά, ο εννοιολογικός προσδιορισμός της διεθνικής σωματεμπορίας είναι σύνθετος και πολύπλοκος, καθώς συχνά συγχέεται με παραπλήσιες έννοιες όπως, η παράνομη μετανάστευση και η πορνεία.⁹ Η σχέση, όμως, της διεθνικής σωματεμπορίας με τη μετανάστευση είναι στενή, καθώς η παράνομη διακίνηση είναι επίσης μια μορφή μετακίνησης,¹⁰ με τη διαφορά ότι η πρόθεση του διακινητή είναι να εκμεταλλευτεί το/τη μετανάστη/-τρια και μετά την επίτευξη της εισόδου σε μια άλλη χώρα, στο πλαίσιο μιας μακρόχρονης εκμεταλλευτικής και καταναγκαστικής σχέσης, ενώ, στις περισσότερες περιπτώσεις, η σχέση του λαθρεμπόρου με το/τη μετανάστη/-τρια συνήθως τελειώνει από τη στιγμή που έχει επιτευχθεί η παράνομη είσοδος. Επομένως, η διάκριση μεταξύ των λαθραία μετακινούμενων και αυτών της διεθνικής σωματεμπορίας μπορεί να καθοριστεί μόνο αφότου το άτομο έχει φθάσει στη χώρα προορισμού.

Εν τούτοις, **το λαθρεμπόριο μεταναστών/-τριών εύκολα μπορεί να μετατραπεί σε παράνομη διακίνηση ατόμων με σκοπό την οικονομική/σεξουαλική εκμετάλλευση**, καθώς οι απαγορευτικές και κατασταλτικές πολιτικές των κυβερνήσεων θέτουν τους/τις μετανάστες/-τριες σε μια κατάσταση που είναι είτε απροστάτευτοι/-ες είτε μερικώς προστατευόμενοι/-ες από το νόμο.¹¹ Όσοι/-ες δεν μπορούν να μεταναστεύσουν νόμιμα ή δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα της πληρωμής της λαθραίας διέλευσης των συνόρων, καταλήγουν να εμπλακούν στα δίκτυα των δουλεμπόρων.¹² Επιπρόσθετα, η επιθυμία για μετανάστευση και η διαμεσολάβηση μεσαζόντων για την κάλυψη αναγκών των οικειοθελώς μεταναστευόντων, σηματοδοτεί το πέρασμα στην εκμετάλλευση της «ανθρώπινης μιζέριας»¹³ και έτσι, ο/η μετανάστης/-τρια μπορεί πολύ εύκολα να στραφεί σε μη κανονικές οδούς μετανάστευσης. Όπως αναφέρει και η Αντριάσεβιτς¹⁴:

⁸ Bales K., *ό.π.*, σσ. 128-130. Βλ. επίσης την ενδιαφέρουσα κριτική που ασκεί η Doezema J., Who gets to choose? Coercion, consent and the UN Trafficking Protocol, text at:

<http://www.walnet.org/csis/papers/doezema-choose.html>

⁹ Λάζος Γρ. (σε συνεργασία με τη Μ. Ζάννη), *Διεθνική Σωματεμπορία και Εξαναγκαστική Πορνεία στην Ελλάδα του 2002*, STOPNOW-ΚΕΔΕ, Αθήνα 2003, σ. 5, text at: <http://www.stop-trafficking.org/TRAFFICKING%20GREECE%202002%20FINAL%20B.pdf>

¹⁰ Πετρούλα Ε., *Παράνομη εμπορία και διακίνηση γυναικών: μια σύγχρονη μορφή βίας*, text at: www.presscode.gr/hm/trafficking02.htm Βλ. τη σχετική προβληματική των: Anderson Br. & O'Connell Davidson J., *Trafficking – A Demand Led Problem? A Multi-country Pilot Study*, Save the Children, Stockholm 2002, σ. 20επ.

¹¹ Βλ. αναλυτικότερα: Τσακλάγκανου Γ., *Ενημερωτική μελέτη για τη διεθνική σωματεμπορία (trafficking)*, Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.), Αθήνα 2002, σ. 7.

¹² Συκιώτου Α.Π., *ό.π.*, σ. 90.

¹³ Ανακοίνωση του Human Rights Advocate International με τίτλο: *"Integration of the Human Rights of Women and the Gender Perspective: Violence against Women"*, (Written Statement), United Nations, Economic and Social Council, Commission on Human Rights, 24/1/2002, E/CN.4/2002/NGO/43, text at: [http://www.unhcr.ch/huridocda/huridoca.nsf/AllSymbols/788D5642C6AAF3BDC1256B5D003A0946/\\$File/G02_10374.pdf?OpenElement](http://www.unhcr.ch/huridocda/huridoca.nsf/AllSymbols/788D5642C6AAF3BDC1256B5D003A0946/$File/G02_10374.pdf?OpenElement)

¹⁴ Αντριάσεβιτς Ρ., Τράφικινγκ: Συζήτηση γύρω από μια έννοια. Η περίπτωση των ανατολικοευρωπαίων γυναικών στην Ιταλία, μτφρ. Μ.Ι. Παπαδήμα, *Θέσεις*, τευχ. 98, 2007, σσ. 53-80, σ. 65.

«... κάθε τμήμα του ταξιδιού αποκτούσε μια χρηματική αξία που οι γυναίκες με τις οποίες μίλησα, μην έχοντας τα οικονομικά μέσα για να πληρώσουν, έπρεπε να ξεπληρώσουν με σεξουαλική εργασία σε διάφορους σταθμούς κατά τη διάρκεια του ταξιδιού. Επομένως, η έρευνά μου δείχνει ότι οι αυστηρότεροι μεταναστευτικοί έλεγχοι που υιοθετήθηκαν για να μειώσουν το τράφικινγκ αυξάνουν τελικά το κόστος της όλης “επιχείρησης”, εκτινάσσουν την αξία των μεταναστών ως “εμπορευμάτων εργασίας” και τελικά εξυπηρετούν τα οικονομικά συμφέροντα τρίτων προσώπων. Κατ’ επέκταση, αυξάνεται ο βαθμός ελέγχου που αυτά τα τρίτα πρόσωπα μπορούν ν’ ασκήσουν στους μετανάστες, τόσο κατά τη διάρκεια του ταξιδιού όσο και κατά την άφιξη στη χώρα προορισμού».

Αξίζει, επιπλέον, να σημειωθεί ότι το ζήτημα της συναίνεσης/συμφωνίας, όπως επίσης και αυτό της εξαπάτησης/εξαναγκασμού συνιστά ένα σημαντικό πεδίο συζήτησης, καθώς πολλές φορές από αυτό κρίνεται αν το διακινούμενο άτομο, αποτελεί ή όχι θύμα διεθνικής σωματεμπορίας και κατ’ επέκταση δύναται να ωφεληθεί των σχετικών νομοθετικών ρυθμίσεων. Έτσι, σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, η παράνομη μετανάστευση, δεν αναγνωρίζεται ως μορφή σοβαρής παραβίασης ανθρωπίνων δικαιωμάτων και αποτελεί διεθνικό έγκλημα, που περιλαμβάνει την εκούσια συμμετοχή του ατόμου με σκοπό την επίτευξη παράνομης διέλευσης συνόρων.¹⁵ Εν τούτοις, σε αρκετές περιπτώσεις διεθνικής σωματεμπορίας, υπάρχει αρχική συμφωνία και συνεργασία μεταξύ των διακινούμενων ατόμων και των διεθνοσωματεμπόρων, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι στην πορεία δεν θα ακολουθήσουν καταναγκαστικές, βίαιες και εκμεταλλευτικές συνθήκες.¹⁶ Η Aradau¹⁷ επισημαίνει ότι σύμφωνα με τον Slavoj Zizek, τα θύματα είναι θύματα όσο είναι παθητικά και μιλούν μόνο για ατελείωτες κακουχίες και επομένως, όπως τονίζει η ίδια, *«όταν τα θύματα της παράνομης διακίνησης γίνονται ενεργά, διεκδικώντας είτε (σεξουαλική) εργασία είτε ελευθερία κινήσεων, επιστρέφουν ξανά στις κατηγορίες από τις οποίες αποσπάστηκαν –λαθρομετανάστες και/ή πόρνες. Τοποθετούμενες εκ νέου στις διάφορες κατηγορίες ζωής για απόβλητους, οι περισσότερες γυναίκες που διακινούνται παράνομα αποστέλλονται τελικά πίσω, με μια ηγεμονική κίνηση ισχύος που οριοθετεί τα σύνορα ανάμεσα σε αυτούς που ανήκουν και σε αυτούς που δεν ανήκουν στην κοινότητα.»*

¹⁵ Βλ. United Nations, *Protocol against the Smuggling of Migrants by Land, Sea and Air*, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime, United Nations 2000, text at: http://www.uncjin.org/Documents/Conventions/dcatoc/final_documents_2/convention_smug_eng.pdf

¹⁶ Βλ. αναλυτικότερα, Bales K., *ό.π.*, σσ. 130-132 & Αντριάσεβιτς, P., *ό.π.*

¹⁷ Aradau Cl., *Παράνομη διακίνηση στις γυναίκες: Ασφάλεια και δημοκρατικοί υπήκοοι*, text at: <http://www.re-public.gr/?p=69>

3. Η κατανόηση του προβλήματος

Η επικρατούσα μορφή παράνομης διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων, στην **Ελλάδα**, αφορά στην **ένταξη** και **εκμετάλλευσή** τους **στην πορνεία**. Οι παραβιάσεις των δικαιωμάτων των διακινούμενων ατόμων σχετίζονται άμεσα με το φύλο τους, καθώς η **πλειονότητα** αυτών, είναι **γυναίκες** και **ανήλικα κορίτσια**. Τονίζεται, όμως, ότι ο όρος «σεξουαλική εκμετάλλευση» δεν αποδίδει επαρκώς τη διπλή φύση της εκμετάλλευσης: η εξαναγκαστικά εκδιδόμενη υφίσταται σεξουαλική εκμετάλλευση από τον πελάτη και οικονομική εκμετάλλευση της σεξουαλικότητάς της από το διεθνοσωματέμπορο.¹⁸ «*Αν για το σωματέμπορο η γυναίκα ή το ανήλικο έχουν ανταλλακτική αξία, για τον πελάτη αποτελούν αξία χρήσης, χρησιμότητα. Οπότε ίσως είναι πιο εύστοχο η συγκεκριμένη μορφή εκμετάλλευσης να αποδίδεται ως εμπορευματική ή σεξουαλική-οικονομική εκμετάλλευση*».¹⁹ Έτσι, είναι σημαντικό ο όρος της διεθνούς σωματεμπορίας να εννοεί όχι μόνο τη σεξουαλική εκμετάλλευση, αλλά την οικονομική και κοινωνική εκμετάλλευση των διακινούμενων ατόμων²⁰, καθώς δεν αποτελούν παρά μόνο εμπορεύματα, που αποδίδουν κέρδος στους ιδιοκτήτες και ηδονή στους πελάτες.

Ως φαινόμενο περιλαμβάνει **τρία βασικά στάδια**: α) τη **στρατολόγηση** (π.χ. απαγωγή, ολική ή μερική εξαπάτηση, «υποδούλωση»/δέσμευση λόγω χρεών), β) τη **μεταφορά** από τη χώρα προέλευσης στη χώρα προορισμού (π.χ. με πλοίο, τραίνο, αεροσκάφος, οδικώς και πεζή, ταξί, αυτοκίνητα, φορτηγά, απροκάλυπτα ή κρυφά) και γ) την εμπορευματική ή οικονομική/σεξουαλική **εκμετάλλευση**, με κυρίαρχο σχήμα τη χώρα προέλευσης, τη χώρα διαμετακόμισης και τη χώρα υποδοχής (π.χ. κακομεταχείριση, κατακράτηση των ταξιδιωτικών εγγράφων και των εγγράφων ταυτότητας, περιορισμός/κράτηση και συνεχής επιτήρηση μέσα σε οίκους ανοχής ή σε άλλα «ασφαλή σπίτια», συνεχής αλλαγή τόπου, απειλές, εκφοβισμοί κ.ο.κ.).²¹

Η εμπειρία από την επιβολή του νόμου καταδεικνύει ότι σε όλο το φάσμα δράσης, λειτουργούν **μεγάλες επιχειρήσεις** και **διεθνή δίκτυα**, τα οποία συγκροτούν μια περίπλοκη και καλά οργανωμένη «βιομηχανία» με πολιτική υποστήριξη και οικονομικούς πόρους τόσο στις χώρες προέλευσης όσο και στις χώρες διαμετακόμισης και προορισμού.²² Η εμπορία ανθρώπων οργανώνεται με το **συνδυασμό αλλοδαπών και**

¹⁸ Λάζος Γρ., *Πορνεία και διεθνική σωματεμπορία στη σύγχρονη Ελλάδα - Η εκδιδόμενη*, εκδ. Καστανιώτης, Αθήνα 2002, σ. 127, υποσ. 143.

¹⁹ Λάζος Γρ., *Διεθνική σωματεμπορία...*, ό.π., σσ. 6-7.

²⁰ Winrock International, *Prevention of Domestic Violence and Trafficking in Humans: Training Manual*, Kyiv, Ukraine 2002, σ. 161 επ.

²¹ Λάζος Γρ., *Διεθνική σωματεμπορία...*, ό.π., σ. 6. Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας, *Ετήσια έκθεση για το οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα, έτους 2004*, Ανοικτή Έκδοση, Υπουργείο Δημόσιας Τάξης, Αθήνα, Μάιος 2005, σ. 10επ. & Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας, *Ετήσια έκθεση περιγραφής για το οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα, έτους 2005*, Ανοικτή Έκδοση, Υπουργείο Δημόσιας Τάξης, Αθήνα, Σεπτέμβριος 2006, σ. 9επ.

²² Βλ. για τα εγκληματικά δίκτυα στην Ελλάδα, την *Ετήσια Έκθεση για το οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα, έτους 2004*, της Ελληνικής Αστυνομίας, Αθήνα, Μάιος 2005, σσ. 10-14, σ. 26-27, Λάζος Γρ., *Πορνεία και*

εγχώριων εγκληματικών ομάδων, όπου ομάδες, αλλά και μεμονωμένα άτομα είναι αρμόδια για τις διαφορετικές φάσεις της εμπορίας, τόσο στη χώρα προέλευσης (π.χ. στρατολόγηση, παροχή πλαστών εγγράφων, κ.λπ.), όσο και στη χώρα προορισμού (π.χ. πειθαρχία, μαστροπεία, συλλογή χρεών, διαφθορά κρατικής υπαλληλίας κ.λπ.). Το τοπικό δίκτυο μεσαζόντων που ενεργεί στις χώρες διαμετακόμισης, φροντίζει, κυρίως, για τη συνοδεία, τη μεταφορά και την παροχή καταφυγίου, ώστε να διευκολύνει τη μετακίνηση των ατόμων. Επιπλέον, η διαπλοκή των νόμιμων επιχειρήσεων με τη σωματεμπορία, είναι σημαντική: γραφεία εύρεσης εργασίας και γραφεία γάμου εμπλέκονται στο στάδιο της πορνολόγησης, ταξιδιωτικά γραφεία εμπλέκονται στη φάση της διακίνησης, και ένα πλήθος από διαφορετικές «νόμιμες» επιχειρήσεις (όπως αγροτικές επιχειρήσεις, οικοδομικά γραφεία, βιομηχανίες κατασκευής ρούχων, νυχτερινά κέντρα διασκέδασης κ.λπ.) εμπλέκονται στο στάδιο της εκμετάλλευσης.²³

Και ενώ τα διακινούμενα άτομα αντιμετωπίζονται από το οργανωμένο έγκλημα ως οποιοδήποτε άλλο προς διακίνηση και εκμετάλλευση αγαθό, ως το «ιδανικό εμπόρευμα», κυριαρχούν **στερεότυπα και κοινωνικοί μύθοι** που αποκρύβουν την πραγματικότητα και δημιουργούν πλασματικές έννοιες και φαντασιακές καταστάσεις, αποτρέποντας έτσι την επιστημονική ερμηνεία, εξήγηση και αντιμετώπιση του φαινομένου.²⁴ Ό,τι ακολουθεί στα επόμενα κεφάλαια αποτελεί μια προσπάθεια διάψευσης και κατάρριψης των προϋδεάσεων και προκαταλήψεων, που θεωρούν ότι: α) όλες οι μετανάστριες διακινούνται στη χώρα προορισμού με τη θέλησή τους, γνωρίζοντας τις συνθήκες κάτω από τις οποίες θα εργαστούν, β) όλες οι διακινούμενες γυναίκες γνωρίζουν ότι θα εργαστούν στη βιομηχανία του σεξ υπό συνθήκες εκμετάλλευσης, και γ) όλες οι εκδιδόμενες συμμετέχουν εκούσια στην πορνική αγορά.

Διεθνική σωματεμπορία..., ό.π., σ. 201επ., Λάζος Γρ., *Διεθνική σωματεμπορία...*, ό.π., σ. 11επ. Σύμφωνα με τον Λάζο, κατά τη διάρκεια του 2002 έδρασαν στην Ελλάδα έξι βασικά δίκτυα: α) το ρωσικό, β) το ουκρανικό, γ) το βαλκανικό, δ) το αλβανικό, ε) το κεντροευρωπαϊκό και στ) το αφρικανικό, σσ. 22-23.

²³ Βλ. για περισσότερες πληροφορίες, Δεσφινιώτου Ρ., *Εμπορία ανθρώπων: Συνοπτική περιγραφή της γενικής κατάστασης στην Ελλάδα κατά το έτος 1999*, Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας, Υπουργείο Δημόσιας Τάξης, Αθήνα, Ιούνιος 1999, Kelly E., *Journeys of Jeopardy: A Review of Research on Trafficking in Women and Children in Europe*, IOM Migration Research Series, No. 11, November 2002, United Nations Office on Drug and Crime (UNODC), *Trafficking in Persons. Global Patterns*, Anti-Human Trafficking Unit, Global Programme against Trafficking in Human Beings, April 2006, σ. 17, text at: http://www.unodc.org/pdf/traffickinginpersons_report_2006ver2.pdf

²⁴ Ο Grittner αναφέρει ότι ο μύθος δεν σημαίνει απλά κάτι το οποίο είναι «λάθος», αλλά πρόκειται περισσότερο για μια συλλογική πίστη, η οποία απλουστεύει την πραγματικότητα, βλ. Grittner, F.K., *White Slavery: Myth, Ideology and American Law*, Garland, New York and London 1990, σ. 7.

3.1. Παράγοντες ανάπτυξης

«Συνήθως οι συζητήσεις για τη μεταναστευτική πολιτική αντιμετωπίζουν τις ροές του εργατικού δυναμικού ως το αποτέλεσμα ατομικής δράσης, και ειδικότερα ως το αποτέλεσμα της απόφασης ορισμένων ατόμων να μετακινηθούν αναζητώντας καλύτερες ευκαιρίες. Αυτή η οπτική επιρρίπτει όλη την ευθύνη για τη μετανάστευση στους ίδιους τους μετανάστες.»²⁵

Αν και κάθε περίπτωση διεθνικής σωματεμπορίας είναι μοναδική, υπάρχουν **κοινά χαρακτηριστικά** που αποδίδονται στη διαδικασία ανάπτυξης του φαινομένου: α) εντός των χωρών προέλευσης, υπάρχει μια φαινομενικά ατελείωτη προσφορά γυναικών, διαθέσιμων για εκμετάλλευση, β) εντός των χωρών προορισμού, υπάρχει μια φαινομενικά ατελείωτη ζήτηση για τις υπηρεσίες των γυναικών αυτών, και γ) οργανωμένα δίκτυα, μεγαλύτερης ή μικρότερης κλίμακας επιχείρησης, έχουν αναλάβει τον έλεγχο αυτού του οικονομικού σχήματος με σκοπό την εκμετάλλευση των διακινούμενων ατόμων και την παραγωγή τεράστιων κερδών.²⁶

Οι χώρες προέλευσης, παρατηρείται ότι, υφίστανται σημαντικές **οικονομικές, κοινωνικές μεταπτώσεις** και **πολιτικές μεταβολές**, δημιουργώντας έτσι ένα πλαίσιο τρωτότητας, καθώς η φτώχεια και η στέρηση οδηγούν τους ανθρώπους στην αναζήτηση καλύτερων συνθηκών διαβίωσης. Τα φαινόμενα της μακροχρόνιας ανεργίας, του υψηλού πληθωρισμού έχουν αυξηθεί, ενώ η πρόσβαση στους πόρους είναι περιορισμένη και τα εισοδήματα παραμένουν χαμηλά. Επίσης, οι χώρες αυτές παρουσιάζουν χάσμα στην ανάπτυξη συγκριτικά με τις χώρες προορισμού, και ως συνέπεια των ένοπλων συγκρούσεων, της οικονομικής ύφεσης, των θρησκευτικών αναταραχών, και της έλλειψης ισχυρού κράτους δικαίου, οι συνθήκες διαβίωσης αλλάζουν, επιτρέποντας την ανάπτυξη παραοικονομιών. Η διαφθορά των κρατικών υπαλλήλων, η κυβερνητική διαφθορά, οι οργανωμένες εγκληματικές ομάδες, η αποδοχή παράνομων εισοδημάτων ως μέσο επιβίωσης, είναι φαινόμενα που συναντώνται συχνά σε πολλές από τις χώρες προέλευσης, αλλά και προορισμού.²⁷

Η αποτυχία των υπαρχόντων οικονομικών, πολιτικών και κοινωνικών υποδομών να παράσχουν ίσες και δίκαιες ευκαιρίες στις γυναίκες για εργασία, οι έμφυλες διακρίσεις στην αγορά εργασίας, η αυξανόμενη γυναικεία ανεργία, οι μισθολογικές ανισότητες σε βάρος τους, η έλλειψη εκπαιδευτικών ευκαιριών, η απουσία συμμετοχής τους στα κέντρα λήψης αποφάσεων, είναι παράγοντες που επιδρούν στην υπερ-αντιπροσώπευση του

²⁵ Σάσεν Σ., *Χωρίς έλεγχο: Η εθνική κυριαρχία, η μετανάστευση και η ιδιότητα του πολίτη την εποχή της παγκοσμιοποίησης*, μτφρ. Π. Παπανδρέου, Μεταίχμιο, Αθήνα 2001, σ. 158.

²⁶ Bales K., *ό.π.*, σ. 155.

²⁷ Βλ. αναλυτικότερα: Emke-Poulopoulos I., *Trafficking in Women and Girls for the Sex Trade: The Case of Greece*, *The Greek Review of Social Research*, 110, 2003, σσ. 280-283. Ειδικότερα, για τις χώρες των Βαλκανίων, βλ. Συκιώτου Α.Π., *ό.π.*, σ. 37επ. και ιδιαίτερα σσ. 102-107. Για περισσότερες πληροφορίες: U.S. Department of State, *Trafficking in Persons Report*, June 2006, text at: <http://www.state.gov/documents/organization/66086.pdf>, σσ. 12επ., United Nations Children's Fund/United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights/Organization for Security and Cooperation in Europe-Office for the Democratic Institutions and Human Rights (UNICEF/UNOHCHR/OSCE-ODIHR), *ό.π.*

γυναικείου φύλου στους αριθμούς των φτωχών παγκοσμίως. Φαίνεται δε, ότι μια περιοχή που μετατρέπεται σε εξαγωγέα εργασίας, χαρακτηρίζεται από τη δυσκολία προσέγγισης των ρυθμών οικονομικής ανάπτυξης περιοχών, οι οποίες κατά βάση εισάγουν εργασία.²⁸

Αναφορικά με την Ελλάδα, η εισροή μεταναστών/-τριών αρχίζει περίπου στα μέσα της δεκαετίας του 1980, ενώ επιτείνεται ποσοτικά και μεταβάλλεται ποιοτικά μετά τα μέσα της δεκαετίας του 1990: μέχρι εκείνη την εποχή η Ελλάδα αποτελούσε χώρα εξαγωγής μεταναστών/-τριών. Η αύξηση του μεταναστευτικού ρεύματος προς την Ελλάδα είναι συνέπεια αρχικά της οικονομικής εξαθλίωσης των αφροασιατικών χωρών και κατόπιν των κοινωνικο-πολιτικών ανακατατάξεων στα Βαλκάνια, στις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης και της Εγγύς Ανατολής, που είχαν ως αποτέλεσμα τη δημιουργία ενός ευρύτατου **άτυπου τομέα** (informal sector), ο οποίος χρησίμευσε στην ανάπτυξη μορφών οργανωμένου εγκλήματος.²⁹

Έτσι, σύμφωνα με τον Λάζο³⁰, οι αλλαγές που πραγματοποιήθηκαν και είχαν σημαντικό αντίκτυπο στην απότομη αλλαγή του πεδίου της πορνείας, ήταν θεμελιακές, μη αναστρέψιμες και θεαματικές, καθώς προκλήθηκαν από ένα νέο στοιχείο: τις αλλοδαπές γυναίκες, τις οποίες προώθησαν και εκμεταλλεύθηκαν οργανωμένα δίκτυα διεθνοσωματεμπορίας για να ικανοποιήσουν μια πολυπληθή πορνοπελατεία που είχε την ανάγκη διαφορετικών επιλογών, εμπειριών και παραστάσεων. Είναι προφανές ότι εάν, από τη μια, τα άτομα δέχονται να διακινδυνεύσουν τη θυματοποίησή τους από τους σωματέμπορους, προκειμένου να βελτιώσουν τις συνθήκες διαβίωσής τους, από την άλλη στις χώρες προορισμού υπάρχει ανησυχητική τάση για χρήση φτηνού και αδήλωτου εργατικού δυναμικού, καθώς και για εκμετάλλευση γυναικών και παιδιών στην πορνική αγορά.

Σε γενικές γραμμές, οι **παράγοντες** που συντελούν στη διεθνή σωματεμπορία είναι **σύνθετοι** και **πολύπλοκοι**, πολλές φορές αλληλοεπηρεάζονται, αλληλεξαρτώνται και εντάσσονται σε συγκεκριμένα χρονικά και τοπικά πλαίσια. Οι σωματέμποροι συχνά αλλάζουν δρόμους διαμετακόμισης, ανάλογα με την πολιτική και οικονομική αστάθεια που υπάρχει στις χώρες. Παρατηρείται δε πολλές φορές τα διακινούμενα άτομα να μεταφέρονται όχι μόνο από τις αναπτυσσόμενες περιοχές στις αναπτυγμένες, αλλά μεταξύ και εντός των αναπτυγμένων χωρών. Ο πίνακας που ακολουθεί εξετάζει τους

²⁸ Σάσεν Σ., *ό.π.*, σ. 156.

²⁹ Βλ. Πετρονιώτη Μ. & Τριανταφυλλίδου Α., *Σύγχρονα μεταναστευτικά ρεύματα προς την Ελλάδα*, Ειδικό Τεύχος, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ), Αθήνα 2003, Baldwin-Edwards M., *Immigration into Greece, 1990-2003: A Southern European Paradigm?*, UNECE, European Population Forum 2004, Siadima M., *Immigration in Greece during the 1990's: An Overview*, MA Dissertation Paper, King's College London, September 2001.

³⁰ Λάζος Γρ., *Πορνεία και διεθνή σωματεμπορία...*, *ό.π.*, σσ. 55-56.

παράγοντες που οδηγούν στην εμπορία ανάλογα με τις συνθήκες ζήτησης ή/και προσφοράς.³¹

Παράγοντες που συντελούν στην προσφορά	Παράγοντες που συντελούν στη ζήτηση
<ul style="list-style-type: none"> ■ Η έλλειψη ευκαιριών για εργασία, ιδιαίτερα στις αγροτικές περιοχές. ■ Η θηλυκοποίηση της μετανάστευσης, και η ανεπαρκής πληροφόρηση για τα θέματα και τους κινδύνους που σχετίζονται με τη γυναικεία μετανάστευση. ■ Η οικονομική και κοινωνική κατάσταση των γυναικών. ■ Οι έμφυλες διακρίσεις/ανισότητες και η βία κατά των γυναικών (οι γυναίκες πρώτες απολύονται και τελευταίες προσλαμβάνονται, σεξουαλική παρενόχληση, ανεργία, κ.λπ.). ■ Οι παραδοσιακές αντιλήψεις και πρακτικές, που ενισχύουν τις έμφυλες διακρίσεις. ■ Η εμπορευματοποίηση του γυναικείου σώματος. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ Η ανάγκη για φτηνό εργατικό δυναμικό στις οικονομικά αναπτυγμένες χώρες. ■ Η αυξανόμενη ζήτηση για αλλοδαπούς/-ές εργάτες/-τριες για οικιακές, αγροτικές εργασίες κ.ά. και η σχετική έλλειψη επαρκών εργατικών ρυθμίσεων. ■ Οι περιορισμοί της μεταναστευτικής πολιτικής και νομοθεσίας. ■ Η κερδοφόρα φύση της διεθνικής σωματεμπορίας, η οποία αποτελεί σημαντική πηγή κέρδους για τα εγκληματικά δίκτυα, αλλά και σε όσους εμπλέκονται στη διαδικασία αγοραπωλησίας και εκμετάλλευσης των γυναικών. ■ Η ζήτηση σεξουαλικών υπηρεσιών και η αναπτυγμένη βιομηχανία του σεξ. ■ Η υποτίμηση των δικαιωμάτων των γυναικών και των παιδιών.
Παράγοντες που συνδέονται τόσο με την προσφορά όσο και τη ζήτηση	
<ul style="list-style-type: none"> ■ Ένοπλες συγκρούσεις και εσωτερικές αναταραχές (Οι γυναίκες καθίστανται πιο ευάλωτες στη σεξουαλική επίθεση και το βιασμό. Επίσης, στις μετα-πολεμικές περιόδους, συνήθως αναπτύσσεται η βιομηχανία του σεξ. Πολλές φορές, τα διακινούμενα άτομα μεταφέρονται σε πορνεία που υπηρετούν τις πολεμικές βάσεις). ■ Κυβερνητικές πολιτικές και πρακτικές που διευκολύνουν τη διεθνική σωματεμπορία (περιοριστικές μεταναστευτικές πολιτικές/νόμοι, αυστηροί κανόνες εργατικής νομοθεσίας, απουσία νομοθετικού πλαισίου, ελλείψεις και ανεπίκαιροι νομοθετικοί κανόνες, διαφθορά κρατικών λειτουργιών, κ.ά.). ■ Οικονομικοί παράγοντες (φτώχεια, ανεργία, στέρηση κ.ά. Επίσης, αντίθετα, από τη διακίνηση παράνομων ουσιών ή όπλων, τα εισοδήματα από την εμπορία ανθρώπων είναι σταθερά, έχουν λιγότερο ρίσκο³², όπως επίσης παρατηρείται η δυνατότητα της μεταπώλησης και συνεχούς εκμετάλλευσης των διακινούμενων ατόμων, καθώς αποτελούν «πηγή» παροχής υπηρεσιών). 	

3.2. Η έκταση, ο χώρος κατανομής του φαινομένου και ο κίνδυνος των εκτιμήσεων

Κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών, η χαρτογράφηση του πεδίου μελέτης των θεμάτων παράνομης διακίνησης και εκμετάλλευσης ανθρώπων χαρακτηρίζεται από δυναμικούς ρυθμούς ανάπτυξης σε σχέση με την έλλειψη συγκροτημένων ερευνών κατά την προηγούμενη περίοδο. Η ανάπτυξη του πεδίου, τόσο στον ελληνικό όσο και στο

³¹ Βλ. text at: <http://www1.umn.edu/humanrts/svaw/trafficking/training/materials/FactorsandTrends.PDF>

³² Emke-Poulopoulos I., *Trafficking in Women and Children: Greece a Country of Destination and Transit*, IΜΕΟ-ΕDΗΜ, Athens 2001, σσ. 25 και 72-73.

διεθνή χώρο, απορρέει από την αύξηση των φαινομένων πορνείας και διεθνικής σωματεμπορίας και την επακόλουθη ανάπτυξη γόνιμων προβληματισμών για το ζήτημα.³³

Είναι γνωστή η **δυσκολία συγκέντρωσης αξιόπιστων αριθμητικών στοιχείων** για το μεγαλύτερο μέρος των εγκληματικών δραστηριοτήτων και είναι επίσης εξαιρετική η δυσκολία συγκέντρωσης εμπειρικών δεδομένων και στατιστικών για την εμπορία ανθρώπων. Όπως αναφέρει η Hughes: «*Είναι δύσκολο να γνωρίζεις πόσες γυναίκες έχουν διακινηθεί με σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευση. Η εμπορία είναι μυστική, οι γυναίκες εξαναγκάζονται σε σιωπή, οι σωματέμποροι είναι επικίνδυνοι και, επιπλέον, δεν υπάρχουν υπηρεσίες καταγραφής*».³⁴

Ακόμη μεγαλύτερη δυσκολία παρουσιάζει η συγκριτική προσέγγιση, έρευνα και καταγραφή, καθώς δεν υπάρχει τουλάχιστον ένας υιοθετούμενος ενιαίος ορισμός (π.χ. Πρωτόκολλο Η.Ε.). Το υπάρχον σώμα πληροφοριών για την εμπορία ανθρώπων, δεν κρίνεται ικανοποιητικό, καθώς αποτελεί το **αμάλγαμα επίσημων και ανεπίσημων στοιχείων**, από διαφορετικές πηγές, συλλεγμένο με διαφορετικούς τρόπους, σε διαφορετικά χρονικά διαστήματα, με διαφορετικές μεθόδους και εστιάσεις, χρησιμοποιώντας διαφορετικούς ορισμούς, από διαφορετικές ερευνητικές ομάδες για διαφορετικούς σκοπούς και λόγους. Επιπλέον, το γεγονός ότι η διεθνική σωματεμπορία συνδέεται με το φαινόμενο της μετανάστευσης, του οργανωμένου εγκλήματος, της βίας και της διαφθοράς σημαίνει ότι η πρόσβαση στην πληροφορία είναι περιορισμένη, αν όχι ορισμένες φορές και αδύνατη.³⁵

Σε γενικές γραμμές, η έμφαση στη διεθνική σωματεμπορία συχνά δίνεται στο μαζικό χαρακτήρα της – τόσο από τα ΜΜΕ όσο και από διάφορους μελετητές του θέματος, ενώ παρατηρούμε ότι οι αποκλίσεις σε αριθμούς αγγίζουν τις εκατοντάδες χιλιάδες. Τα **μεθοδολογικά προβλήματα** και **αδυναμίες** που αφορούν τόσο στην καταγραφή και συγκέντρωση αξιόπιστων αριθμών, έγκυρων πληροφοριών και εξακριβώσιμων δεδομένων

³³ Λάζαρη Ντ. & Λαλιώτου Ι., Σωματεμπορία γυναικών, πορνεία και σεξουαλική εκμετάλλευση. Επισκόπηση-καταγραφή ελληνικής και ξένης βιβλιογραφίας, Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας, Αθήνα 2001, σ. 2.

³⁴ Hughes D.M., The "Natasha" Trade: The Transnational Shadow Market of Trafficking in Women, Special Issue of *Journal of International Affairs* "In the Shadows: Promoting Prosperity or Undermining Stability?", Vol. 53, No. 2, Spring 2000, σσ. 625-651.

³⁵ Βλ. για περισσότερες πληροφορίες: Anderson Br. & O'Connell Davidson J., *ό.π.*, σ. 14επ., Morrison J., The Policy Implications Arising from the Trafficking and Smuggling of Refugees into Europe, Documentation of the European Conference "Children First and Foremost – Policies towards Separated Children in Europe", Save the Children, Stockholm 2000, σ. 35, Salt J. & Hogarth J., *Migrant Trafficking and Human Smuggling in Europe: A Review of the Evidence with Case Studies from Hungary, Poland and Ukraine*. IOM, Geneva 2000, σ. 31, Bales K., *ό.π.*, σσ. 135-138. Σχετικά με τις αποκλίσεις σε αριθμούς που δίνονται από κυβερνητικούς και μη κυβερνητικούς φορείς, βλ. Lazaridis G., Trafficking and prostitution. The Growing Exploitation of Migrant Women in Greece', *The European Journal of Women's Studies* Vol. 8(1), σσ. 67-102, Για μια κριτική επισκόπηση της ποιοτικής έρευνας και ειδικότερα, για την εφαρμογή της ποιοτικής έρευνας στη διεθνική σωματεμπορία, βλ. Λάζος Γρ., *Το πρόβλημα της ποιοτικής έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες. Θεωρία και πράξη*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1998, και ιδιαίτερα σσ. 375-537.

για την έκταση του φαινομένου³⁶, όσο και στη διερεύνηση των πολλαπλών θεματικών και διαστάσεων του φαινομένου, μπορούν να συνοψιστούν στα ακόλουθα:³⁷

1. Ο **διεθνικός χαρακτήρας του φαινομένου**, απαιτεί τη συγκέντρωση, ταξινόμηση και επεξεργασία στοιχείων, από δύο ή/και περισσότερες χώρες, με αποτέλεσμα να μην προκύπτουν ακριβείς πληροφορίες.
2. Η **έλλειψη συγκρίσιμων στατιστικών στοιχείων** (π.χ. μηνύσεις, δικαστικές υποθέσεις, αριθμός διακινούμενων ατόμων, καταγγελλόμενες πράξεις, κ.ά.), ενώ είναι διαθέσιμα μόνο σε μερικές χώρες.
3. Η **ετερογενής ποινικοποίηση** της διεθνικής σωματεμπορίας στις διάφορες εθνικές νομοθεσίες.
4. Η **έλλειψη ενός κοινά αποδεκτού ορισμού** για την παράνομη διακίνηση και εκμετάλλευση ανθρώπων με σκοπό την οικονομική/σεξουαλική εκμετάλλευση.
5. Ο **υψηλός σκοτεινός αριθμός** της διεθνικής σωματεμπορίας, ο οποίος αποτρέπει τόσο την πρόληψη όσο και την αντιμετώπιση του φαινομένου.³⁸
6. Η **«αθέατη» και συγκαλυμμένη φύση του φαινομένου**, εμποδίζει την πρόσβαση σε πληροφορίες και ιδιαίτερα στους δράστες και τα διακινούμενα άτομα.
7. Ο **κίνδυνος στιγματισμού**, αλλά και **επαναθυματοποίησης** των υποκειμένων της σεξουαλικής εκμετάλλευσης, αυξάνει τη δυσκολία αφήγησης της τραυματικής εμπειρίας τους.
8. Ο **εκφοβισμός** των διακινούμενων ατόμων και των μαρτύρων, ο οποίος εξουδετερώνει σε μεγάλο βαθμό την απόφασή τους να αναφέρουν ή/και να καταγγείλουν περιστατικά διεθνικής σωματεμπορίας.
9. Το **φτωχό νομικό καθεστώς** και η **ανεπαρκής νομική προστασία** των ατόμων που έχουν τύχει σεξουαλικής/οικονομικής εκμετάλλευσης, εξαιτίας των οποίων δυσχεραίνεται η συνεργασία των τελευταίων με τις αστυνομικές και δικαστικές αρχές.

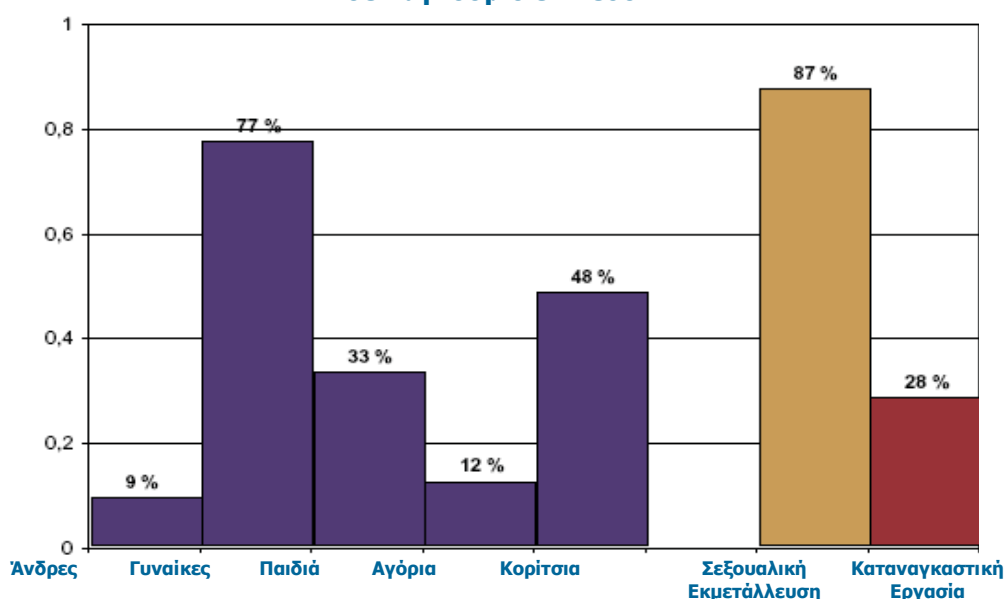
³⁶ Αναφορικά με την αμφισβήτηση περί αξιόπιστων στοιχείων, βλ. Doezema J., Loose Women or Lost Women, *Gender Issues*, 18, 1, 2000, σσ. 23-50, text at: <http://www.walnet.org/csis/papers/doezema-loose.html>, Weijers M. & Lap-Chew L., Trafficking in Women, Forced Labour and Slavery-Like Practices, στο: *Marriage, Domestic Labour and Prostitution*, The Foundation Against Trafficking in Women (STV)/The Global Alliance Against Trafficking in Women (GAATW), Utrecht and Bangkok 1997, σ. 15, International Movement against All Forms of Discrimination and Racism (IMADR), *Strengthening the International Regime to Eliminate the Traffic in Persons and the Exploitation of the Prostitution of Others*, IMADR, Tokyo 1998, σ. 1 και 15, Kempadoo K., Introduction: Globalising Sex Workers' Rights, στο: K. Kempadoo and J. Doezema (eds.), *Global Sex Workers: Rights, Resistance and Redefinition*, Routledge, New York and London 1998.

³⁷ Lehti M., *Trafficking in women and children in Europe*, The European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations, HEUNI Paper no. 18, Helsinki, 2003, text at: <http://www.heuni.fi/uploads/to30c6cxyah11.pdf#search=%22HEUNI%20paper%20no%2018%22>, Συκιώτου Α., *ό.π.*, σσ. 30επ., United States Government Accountability Office (GAO), *Human Trafficking. Better Data, Strategy, and Reporting Needed to Enhance U.S. Antitrafficking Efforts Abroad*, Report to the Chairman, Committee on the Judiciary and the Chairman, Committee on International Relations, House of Representatives, July 18, 2006, text at: <http://www.gao.gov/new.items/d06825.pdf#search=%22iom%2C%20human%20trafficking%20and%20estimated%22>

³⁸ Για το σκοτεινό αριθμό εγκληματικότητας και τους λόγους ύπαρξής του, βλ. Φαρσεδάκης Ιακ., *Στοιχεία Εγκληματολογίας*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1996, σσ. 46-48 και 153-157.

Έτσι, γίνεται κατανοητό ότι η απλή συλλογή εμπειρικών δεδομένων διαμορφώνει ένα πλαίσιο ενδείξεων, αποσπασματικών προσεγγίσεων και μερικών αναλύσεων, τα οποία δεν επιτρέπουν την ακριβή καταγραφή και καταμέτρηση της πραγματικής έκτασης του φαινομένου. Παρόλα αυτά, υποστηρίζεται ότι η διακίνηση των γυναικών και των ανήλικων κοριτσιών συνδέεται με την πορνεία και άλλες μορφές σεξουαλικής εκμετάλλευσης. Για παράδειγμα, μια πρόσφατη έρευνα καταδεικνύει ότι πάνω από 80% των διακινούμενων ατόμων από τη Νοτιοανατολική Ευρώπη (κυρίαρχη πηγή προσφοράς) καταλήγουν να εργάζονται ως πόρνες, ενώ ένα ποσοστό της τάξης του 10% παρέχει άλλες σεξουαλικές υπηρεσίες.³⁹ Σε παγκόσμιο επίπεδο, οι εκτιμήσεις αναφέρουν ότι 700.000–2.000.000 γυναίκες και παιδιά διακινούνται κάθε χρόνο από τα εγκληματικά δίκτυα εμπορίας ανθρώπων δια μέσου διεθνών συνόρων – χωρίς να περιλαμβάνεται η διακίνηση εντός συνόρων (π.χ. σε χώρες όπως η Κίνα και η Ινδία).⁴⁰ Μερικές μη κυβερνητικές οργανώσεις εκτιμούν ότι ο αριθμός είναι σημαντικά μεγαλύτερος, ιδίως αν συμπεριληφθεί και η εμπορία για σκοπούς εργασιακής εκμετάλλευσης.

Προφίλ θυμάτων και σκοπός παράνομης διακίνησης και εκμετάλλευσης σε παγκόσμιο επίπεδο⁴¹

Οι δρόμοι της διεθνούς σωματεμπορίας ταυτίζονται συχνά με αυτούς της μετανάστευσης: παραδοσιακά η κίνηση είναι από το Νότο προς το Βορρά. Επίσης, σύγχρονες τάσεις καταδεικνύουν ότι η παράνομη διακίνηση και εμπορία ανθρώπων διενεργείται και εντός συγκεκριμένων γεωγραφικών περιφερειών ή κρατών. Ωστόσο, οι χώρες προέλευσης, διαμετακόμισης και προορισμού των διακινούμενων ατόμων αλλάζουν

³⁹ Hajdinjak M., *Smuggling in Southeast Europe*, CSD Reports 10, Center for the Study of Democracy, Sofia 2002, σ. 51, Omelaniuk I., *Trafficking in Persons: Nature and Logistics*, Trafficking: Networks and Logistics of Transnational Crime and International Terrorism, Courmayeur 6-8 December 2002.

⁴⁰ International Organization for Migration (IOM), *Trafficking in Migrants*, Quarterly Bulletin, No 23, April 2001.

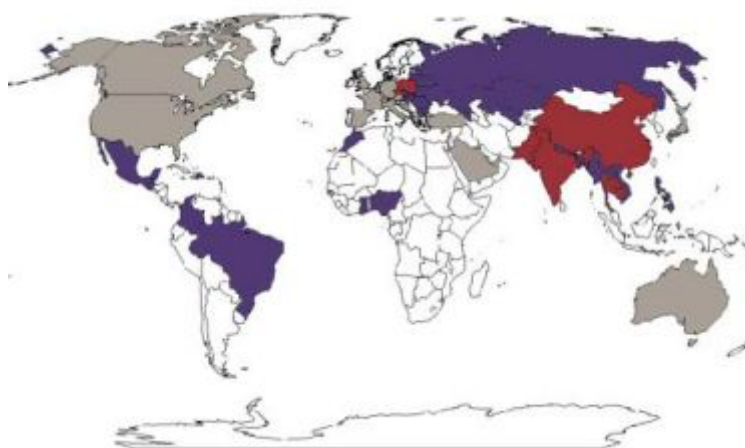
συνεχώς λόγω της οικονομικής και πολιτικής αστάθειας.⁴² Η παραδοσιακή ροή από ορισμένες αναπτυσσόμενες χώρες (Βόρειος και Κεντρική Αφρική, Λατινική Αμερική, Ασία) προς χώρες της Δύσης συνεχίζεται, ενώ ο πλέον σημαντικός παράγοντας, είναι η αύξηση του αριθμού γυναικών και παιδιών από χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης που μεταφέρονται στην Ε.Ε.

Παραδοσιακές **χώρες προέλευσης** διακινούμενων γυναικών είναι ιδίως η Αλβανία, το Αφγανιστάν, το Βιετνάμ, η Βιρμανία, η Βουλγαρία, η Ινδία, η Ινδονησία, η Καμπότζη, η Κίνα, η Κολομβία, το Κόσσοβο, η Κροατία, η Λετονία, η Λευκορωσία, η Λιθουανία, το Μεξικό, το Μυανμάρ, το Μπανγκλαντές, το Νεπάλ, η Ουγγαρία, η Ουκρανία, το Πακιστάν, η Πολωνία, η Ρουμανία, η Ρωσία, η Σλοβακία, η Ταϊλάνδη, η Τζαμάικα, οι Φιλιππίνες κ.λπ.

Χώρες προορισμού αποτελούν η Αγγλία, η Αυστρία, η Αυστραλία, το Βέλγιο, ο Καναδάς, η Γερμανία, η Γιουγκοσλαβία, η Ελβετία, η Ελλάδα, οι Η.Π.Α., τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, η Ιαπωνία, η Ινδία, η Ισπανία, το Ισραήλ, η Ιταλία, ο Καναδάς, η Κίνα, η Κύπρος, η Μαλαισία, το Ντουμπάι, η Ολλανδία, το Πακιστάν, η Πολωνία, η Σαουδική Αραβία, η Ταϊβάν, η Ταϊλάνδη, η Τουρκία.

Γενικά, στην **Ευρώπη** τις προμηθεύτριες χώρες αποτελούν κυρίως η Αλβανία, η Ρωσία, η Ουκρανία, η Ρουμανία κ.λπ., τις χώρες διαμετακόμισης οι χώρες της πρώην Γιουγκοσλαβίας και η Αλβανία και τις χώρες προορισμού η Ιταλία, η Ελλάδα, κ.τ.λ.⁴³

Χώρες προέλευσης, διαμετακόμισης και προορισμού⁴⁴

■ Χώρες προορισμού ■ Χώρες προέλευσης ■ Χώρες προέλευσης & προορισμού

⁴¹ United Nations Office on Drug and Crime (UNODC), *ό.π.*, σ. 33.

⁴² Coomaraswamy R., *Integration of the Human Rights of Women and the Gender Perspective. Violence against Women* (Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences, on trafficking in women, women's migration and violence against women, submitted in accordance with Commission on Human Rights resolution 1997/44, Economic and Social Council, Commission on Human Rights, 29/2/2000, E/CN.4/2000/68, text at:

[http://www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/\(Symbol\)/E.CN.4.2000.68.En?Opendocument](http://www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/(Symbol)/E.CN.4.2000.68.En?Opendocument)

⁴³ Συκιώτου Α.Π., *ό.π.*, σ. 27.

⁴⁴ United Nations Office on Drug and Crime (UNODC), *ό.π.*, σ. 17, text at: http://www.unodc.org/pdf/traffickinginpersons_report_2006ver2.pdf

Στην **Ελλάδα** υπολογίζεται ότι για το έτος 2002, περίπου 17.200 εκδιδόμενες γυναίκες ήταν ενταγμένες ή εντάχθηκαν στην πορνική αγορά, με τα εξής χαρακτηριστικά: α) ήταν αλλοδαπές, β) προωθήθηκαν από δίκτυα διεθνικής σωματεμπορίας και παρέμειναν υπό τον έλεγχό τους σε καθεστώς ολικής ή μερικής εκμετάλλευσης και χωρίς δυνατότητα μιας άλλης επιλογής⁴⁵. Επιπλέον, βασικό χαρακτηριστικό των γυναικών αυτών είναι η αυξημένη πολυεθνικότητα. Στην πλειονότητά τους, ιδίως από το 1990 και μετά, προέρχονται από τη Ρωσία, την Ουκρανία, την Αλβανία, τη Βουλγαρία, τη Ρουμανία, τη Μολδαβία και από δεκάδες διαφορετικές χώρες.⁴⁶ Οι βασικοί τομείς της καταναγκαστικής πορνείας περιλαμβάνουν τα μπαρ και τα νυχτερινά κέντρα διασκέδασης και ακολουθούν οι οίκοι μασάζ, το πεζοδρόμιο, οι οίκοι ανοχής και η κατ' οίκον πορνεία.⁴⁷

Εκτιμήσεις για την έκταση της διεθνικής σωματεμπορίας γυναικών και παιδιών

- Σε **παγκόσμιο επίπεδο** εκτιμάται ότι 600.000 με 800.000 γυναίκες και παιδιά το χρόνο διακινούνται δια μέσου διεθνών συνόρων, ενώ το 80% του διακινούμενου πληθυσμού είναι γυναίκες και κορίτσια.⁴⁸
- Στις **ΗΠΑ** διακινούνται 14.000 άνθρωποι κάθε χρόνο.⁴⁹ Άλλες εκτιμήσεις αναφέρουν ότι διακινούνται 45.000-50.000 γυναίκες και παιδιά.
- Στον **Καναδά** εκτιμάται ότι διακινούνται 8.000-16.000 γυναίκες και παιδιά.⁵⁰
- Στο **Ισραήλ**, περίπου 10.000 γυναίκες εντάχθηκαν στην πορνεία (1990-2000).⁵¹
- Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υπολογίζει ότι κάθε χρόνο 120.000 γυναίκες και παιδιά γίνονται αντικείμενο σωματεμπορίας για εξαναγκαστική εργασία με προορισμό τη **Δυτική Ευρώπη**.⁵²
- 200-500 γυναίκες διακινούνται ετησίως στη **Σουηδία**, σύμφωνα με τη Σουηδική αστυνομία.⁵³
- Η έρευνα στο **Ηνωμένο Βασίλειο**, έδειξε ότι 71 γυναίκες διακινήθηκαν και εντάχθηκαν στην πορνεία το 1998, ενώ υποστηρίζεται από το Home Office, ότι ο αριθμός είναι μεγαλύτερος (142-1420 γυναίκες).⁵⁴

⁴⁵ Λάζος Γρ., *Διεθνική σωματεμπορία...*, ό.π., σ. 8.

⁴⁶ Στο ίδιο, σ. 21.

⁴⁷ Στο ίδιο, σ. 26επ.

⁴⁸ U.S. Department of State, *Trafficking Victims Protection Reauthorization Act of 2005*, text at: <http://www.state.gov/documents/organization/61214.pdf>

⁴⁹ U.S. Department of State, *Attorney General's Annual Report to Congress on U.S. Government Activities to Combat Trafficking in Persons. Fiscal Year 2005*, June 2006, text at:

<http://www.usdoj.gov/ag/annualreports/tr2005/agreporthumantrafficking2005.pdf>

⁵⁰ McDonald L., Moore Br. & Timoshinka N., *Migrant Sex Workers from Eastern Europe and the Former Soviet Union: The Canadian Case*, Centre for Applied Social Research University of Toronto, November 2000, text at: http://www.swc-cfc.gc.ca/pubs/pubspr/0662653351/200011_0662653351_e.pdf

⁵¹ Kvinnoforum, *A Resource Book for working against Trafficking in Women and Girls. Baltic Sea Region*, 3rd ed., Stockholm, February 2002, σ. 6.

⁵² Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *Εμπορία γυναικών. όνειρο και εξαθλίωση: από τη φτώχεια στη σεξουαλική δουλεία. Μια ολοκληρωμένη ευρωπαϊκή στρατηγική*, Βρυξέλλες 2001, text at:

http://ec.europa.eu/justice_home/news/8mars_el.htm

⁵³ Kvinnoforum, ό.π., σ. 6, και text at:

http://66.249.93.104/search?q=cache:k7QykUEfCDKJ:www.iktk.se/English/thematic_info/trafficking/trafficking_faq.html+sweden+estimates,+human+trafficking&hl=el&gl=gr&ct=clnk&cd=13&client=firefox-a

- Στην **Ολλανδία**, τη **Γερμανία** και την **Ιταλία**, 80-90% των γυναικών στην πορνική αγορά είναι αλλοδαπές.⁵⁵
- Το 72% των γυναικών που διακινούνται παράνομα πωλούνται και αγοράζονται τουλάχιστον τρεις φορές. Περίπου 85.000 άτομα διέθεσαν πορνικές υπηρεσίες στην πορνική αγορά της **Ελλάδας** κατά το διάστημα 1990-2000.⁵⁶
- Στη **Λιθουανία**, 2 κορίτσια σε κάθε γυμνάσιο εξαφανίζονται ετησίως: στο σύνολο των 600 γυμνασίων έχουν εξαφανιστεί 1200 κορίτσια.⁵⁷
- Σε ορισμένα χωριά της **Μολδαβίας** περίπου το 75% των γυναικών εργάζονται στο εξωτερικό. 50-60 γυναίκες την ημέρα διακινούνται με σκοπό την ένταξή τους στη βιομηχανία του σεξ.⁵⁸
- Μεταξύ 5.000 και 7.000 γυναικών και κοριτσιών από το **Νεπάλ** διακινούνται κάθε χρόνο προς την Ινδία, που καταλήγουν ως πόρνες σε οίκους ανοχής στη Βομβάη και το Νέο Δελχί. Υπολογίζεται ότι περίπου 200.000 γυναίκες από το Νεπάλ, οι περισσότερες κορίτσια κάτω των 18 ετών, εργάζονται σε πόλεις της Ινδίας.
- Περίπου 200.000-225.000 γυναίκες διακινούνται ετησίως από τη **Νοτιοανατολική Ασία**.
- Στοιχεία για τις διαστάσεις της διεθνικής σωματεμπορίας στην **Αφρική** είναι λιγότερο διαθέσιμα, λόγω έλλειψης ερευνών στην συγκεκριμένη περιοχή. Υπολογίζεται ότι παραπάνω από 25.000 Κενυάτες, θύματα διεθνικής σωματεμπορίας, ζουν σε συνθήκες σκλαβιάς σε χώρες της Μέσης Ανατολής. Τέλος, το ανθρώπινο δουλεμπόριο, ιδίως σε γυναίκες και παιδιά, ανθεί στο νότιο Σουδάν με την ανοχή της κυβέρνησης.⁵⁹

⁵⁴ Kelly L. & Regan L., *Stopping Traffic: Exploring the extent of, and responses to, trafficking in women for sexual exploitation in the UK*, Police Research Series, Paper 125, Home Office, London 2000, text at: <http://www.homeoffice.gov.uk/rds/prgpdfs/fprs125.pdf>

⁵⁵ Kvinnoforum, *ό.π.*, σ. 6.

⁵⁶ Λάζος Γρ., *Πορνεία...*, *ό.π.*, σ. 217.

⁵⁷ Kvinnoforum, *ό.π.*, σ. 6.

⁵⁸ Στο ίδιο.

⁵⁹ Coomaraswamy R., *ό.π.*, σ. 25,

[http://www.unhcr.ch/huridocda/huridoca.nsf/AllSymbols/E29D45A105CD8143802568BE0051FCFB/\\$File/G0011334.pdf?OpenElement](http://www.unhcr.ch/huridocda/huridoca.nsf/AllSymbols/E29D45A105CD8143802568BE0051FCFB/$File/G0011334.pdf?OpenElement)

II. ΤΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΙΚΗΣ ΣΩΜΑΤΕΜΠΟΡΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

1. Η ελληνική νομοθεσία

Η εμπορία ανθρώπων αναγνωρίζεται από το διεθνές δίκαιο ως σοβαρή παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων.⁶⁰ Στην Ελλάδα, τον Οκτώβριο του 2002 εκδόθηκε ο Ν. 3064/2002: «**Καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, των εγκλημάτων κατά της γενετήσιας ελευθερίας, της πορνογραφίας ανηλίκων και γενικότερα της οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής και αρωγή στα θύματα των πράξεων αυτών**» (ΦΕΚ Α' 248). Συγκεκριμένα, στο πρώτο μέρος, αναδιαμορφώνονται οι διατάξεις για το έγκλημα της σωματεμπορίας, προβλέποντας όλες τις σύγχρονες μορφές τέλεσης παρόμοιων εγκλημάτων (πρόσθεση νέου άρθρου 323^A του Π.Κ.)⁶¹. Στο δεύτερο μέρος, θεσπίζονται για πρώτη φορά στην Ελλάδα νομοθετικές ρυθμίσεις για την παροχή αρωγής προς τα θύματα εγκλημάτων του εμπορίου δούλων, της εμπορίας ανθρώπων, της μαστροπείας, της σωματεμπορίας και της ασέλγειας με ανήλικο έναντι αμοιβής.⁶²

Το νομοθετικό πλαίσιο που ίσχυε στην Ελλάδα, μέχρι το Ν. 3064/2002 ήταν ανεπαρκές, καθώς δεν τιμωρούνταν αυτοτελώς η παράνομη διακίνηση και εμπορία ανθρώπων, αλλά με επιμέρους διατάξεις του Ποινικού Κώδικα (ΠΚ), όπως οι διατάξεις για τη μαστροπεία (ΠΚ 349), την εκμετάλλευση πόρνης (ΠΚ 350), τη σωματεμπορία (ΠΚ 351). Τα θύματα, πολλές φορές, δίχως άδεια παραμονής, εισέρχονταν σε μια διαδικασία εντοπισμού, σύλληψης, κράτησης και απέλασης χωρίς να τους παρασχεθεί οποιαδήποτε νομική, ψυχολογική, ιατρική ή/και υλική (υπο)στήριξη.⁶³ Ο Ν. 2910/2001 «**Είσοδος και παραμονή αλλοδαπών στην Ελληνική Επικράτεια. Κτήση της ελληνικής**

⁶⁰ Για τη θεσμική αντιμετώπιση σε διεθνικό επίπεδο, βλ. text at: <http://www.presscode.gr/hm/trafficking03.htm>

⁶¹ Εμπορία με σκοπό την αφαίρεση οργάνων του σώματος, την εκμετάλλευση της εργασίας των προσώπων με εξαναγκαστικά ή απατηλά μέσα, αλλά και εμπορία με σκοπό τη στρατολόγηση ανηλίκων για να χρησιμοποιηθούν σε ένοπλες συγκρούσεις. Οι προβλεπόμενες δε ποινές είναι αυτές που αντιστοιχούν σε κακοουργήματα. Σημαντικό, επίσης, είναι ότι ο νόμος τιμωρεί και τον πελάτη στην περίπτωση της σωματεμπορίας, με φυλάκιση τουλάχιστον έξι μηνών εάν εν γνώσει του ενεργεί ασελήγη πράξη με θύμα διεθνικής σωματεμπορίας. Βλ. αναλυτικότερα, Μαγγανάς Α. & Γαβαλάκης Ν., Η ποινικοποίηση της συμπεριφοράς του πελάτη εκδιδόμενου ατόμου, *Ποινική Δικαιοσύνη*, 2000 (4), σ. 427επ.

⁶² Οι ρυθμίσεις περιλαμβάνουν: α) την προστασία των εννόμων αγαθών τους και ιδίως: την κοινωνική υποστήριξη τους που αφορά κυρίως στην παροχή στέγης, διατροφής, διαβίωσης και περιθάλψης, την ψυχολογική στήριξη και τη νομική υποστήριξη τους με την εξασφάλιση νομικού παραστάτη και διερμηνέα και β) την ένταξη των ανηλίκων σε προγράμματα εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης (*άρθρο 12, παράγραφος 1*). Όσον αφορά σε θύματα που είναι αλλοδαποί, ρυθμίζονται ζητήματα σχετικά με την παραμονή τους στην Ελλάδα και τον επαναπατρισμό τους.

⁶³ Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου Α., *Κρίσεις για το σχέδιο νόμου για την «Καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, των εγκλημάτων κατά της γενετήσιας ελευθερίας, της πορνογραφίας ανηλίκων και γενικότερα της οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής και αρωγή στα θύματα των πράξεων αυτών*», Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ), 28/2/2002, text at: http://www.nchr.gr/category.php?category_id=68

ιθαγένειας με πολιτογράφηση και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α' 91) ρύθμιζε την ποινικοποίηση και τον έλεγχο της παράνομης μετανάστευσης και δεν αναφερόταν στην εμπορία ανθρώπων, ούτε και στην προστασία των θυμάτων. Μόνο στο *άρθρο 44, παράγραφος 7*, ορίζει ότι *η απέλαση αλλοδαπών που βρίσκονται παράνομα στη χώρα και καταγγέλλουν πράξεις προαγωγής σε πορνεία μπορεί με διάταξη του εισαγγελέα πλημμελειοδικών και έγκριση του εισαγγελέα εφετών να αναστέλλεται μέχρι να εκδοθεί αμετάκλητη απόφαση για τις πράξεις που καταγγέθηκαν.*

Παρόλα αυτά, ο Ν. 3064/2002 δεν καλύπτει τη φαινομενολογία και το εύρος των προβλημάτων/συνεπειών που προκύπτουν από τη εμπορία ανθρώπων σε κοινωνικό, οικονομικό και πολιτικό επίπεδο, ούτε περιλαμβάνει ένα σαφή ορισμό και συγκεκριμένα μέτρα προστασίας για τη ρύθμιση του κρίσιμου ζητήματος της αρωγής των θυμάτων. Δεν προβλέπεται κανένα συγκεκριμένο μέτρο, κανένας μηχανισμός αρωγής των θυμάτων, ούτε και πηγές σχετικών πόρων.⁶⁴ Αξιοσημείωτο είναι ότι παρά τις νομοθετικές ρυθμίσεις το εν λόγω φαινόμενο δεν αντιμετωπίζεται ως πρόβλημα παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μετακινούμενων πληθυσμών (κυρίως γυναικών και παιδιών), αλλά εστιάζει στο πρόβλημα της διεθνικής σωματεμπορίας ως διεθνικό έγκλημα παράνομης μετακίνησης πληθυσμών, με προγράμματα καταστολής περισσότερο παρά προστασίας των θυμάτων.⁶⁵

Τον Αύγουστο του 2003 εκδόθηκε και τέθηκε σε ισχύ το **Προεδρικό Διάταγμα υπ' αριθ. 233 (ΦΕΚ Α' 204/28-8-2003) «Προστασία και αρωγή στα θύματα των εγκλημάτων των άρθρων 323, 323Α, 349, 351 και 351Α του Ποινικού Κώδικα κατά το άρθρο 12 του Ν. 3064/2002»**, το οποίο ορίζει τα θέματα προστασίας και αρωγής προς τα θύματα εμπορίας ανθρώπων, καθώς και τις υπηρεσίες ή μονάδες παροχής προστασίας και αρωγής. Συγκεκριμένα, ορίζεται ότι παρέχεται προστασία στα θύματα για όσο χρόνο υφίσταται κίνδυνος της ζωής, της σωματικής ακεραιότητας και της προσωπικής και γενετήσιας ελευθερίας τους. Αρωγή προσφέρεται για όσο διάστημα κριθεί απαραίτητο από αρμόδιες υπηρεσίες, ανάμεσα στις οποίες για πρώτη φορά περιλαμβάνονται και Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, εκτός από Υπουργεία και άλλους φορείς. Προβλέπεται η άμεση και δωρεάν παροχή ιατροφαρμακευτικής και νοσοκομειακής περίθαλψης, όπως επίσης και η εξασφάλιση νομικής υποστήριξης και διερμηνείας. Επίσης, προβλέπονται ειδικά εκπαιδευτικά προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης για ανήλικα θύματα.⁶⁶

⁶⁴ Επιπλέον, στο άρθρο 13, παρατηρείται μια λεκτική και νοηματική ακροβασία μεταξύ εκούσιου επαναπατρισμού και απέλασης των θυμάτων, χωρίς να διευκρινίζονται οι αναγκαίες ρυθμίσεις τόσο για την αρωγή όσο και για την προστασία τους, θέματα τα οποία παραπέμπονται σε Προεδρικό Διάταγμα.

⁶⁵ Βλ. αναλυτικότερα: Τσακλάγκανου Γ., *ό.π.*, σσ. 25-77.

⁶⁶ Το Π.Δ. αξιολογείται ως λακωνικό και ότι δεν παρέχει λεπτομερές πλαίσιο για την προστασία και αρωγή των θυμάτων, αλλά ότι παραπέμπει στις συμβάσεις που θα συναφθούν μεταξύ αφενός Υπουργείων, ΝΠΔΔ και ΟΤΑ και αφετέρου ΝΠΔΔ, ΝΠΙΔ μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα ή Ιδρύματα ή ΜΚΟ με συναφή δραστηριότητα. Βλ. Συκιώτου Α.Π., *ό.π.*, σ. 153 και 142-159.

Παρόλα αυτά, αν και το νέο νομοθετικό πλαίσιο αποτελεί σημαντικό βήμα για την αντιμετώπιση της διεθνικής σωματεμπορίας, η εφαρμογή του δημιούργησε δυσλειτουργίες και προβλήματα, που σχετίζονται α) με τη διαδικασία χαρακτηρισμού και διαχείρισης των θυμάτων και β) με τις προβλεπόμενες από το Π.Δ. Υπηρεσίες και Μονάδες Παροχής Προστασίας και Αρωγής.

Με την υπ' αριθμόν **ΔΥ1δ/οικ.** 109152/6.11.2003 (**ΦΕΚ** 1690/Β.18-11-2003) κοινή υπουργική απόφαση των Υπουργών Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης και Υγείας/Πρόνοιας, συγκροτείται **Ομάδα Διοίκησης Έργου (ΟΔΕ)** στο Υπουργείο Υγείας για την προστασία και αρωγή θυμάτων εμπορίας.⁶⁷ Έργο της αποτελεί: α) ο συντονισμός των αρμοδίων υπηρεσιών και οργάνων των Υπουργείων, καθώς και των εποπτευόμενων από αυτά φορέων, όπως ορίζονται στο Π.Δ. 233/2003, β) ο συντονισμός των συναρμοδίων Υπουργείων και Υπηρεσιών/Μονάδων Παροχής Προστασίας και Αρωγής που προβλέπονται στο Π.Δ., γ) η έκδοση εγκυκλίων σε ζητήματα που ανακύπτουν από το Προεδρικό Διάταγμα, δ) η συγκέντρωση στατιστικών στοιχείων που αφορούν στα μέτρα για την προστασία και αρωγή των θυμάτων, και ε) η εισήγηση σχετικών μέτρων.

Επιπρόσθετα, με το άρθρο 34 παράγραφος 7, του **Ν.** 3274/2004 «**Οργάνωση και λειτουργία των Οργανισμών της Τοπικής Αυτοδιοίκησης πρώτου και δεύτερου βαθμού**» (**ΦΕΚ Α'** 195), που αντικαθιστά την παρ. 7 του άρθρου 44 του **Ν.** 2910/2001, επιτρέπεται η χορήγηση προσωρινής άδειας παραμονής, η οποία ισχύει και ως άδεια εργασίας σε αλλοδαπούς που βρίσκονται παράνομα στην Ελλάδα και καταγγέλλουν ότι, είναι θύματα εμπορίας και προαγωγής στην πορνεία.⁶⁸

Με το **Ν.** 3386/2005 «**Είσοδος, διαμονή και κοινωνική ένταξη υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελληνική Επικράτεια**» (**ΦΕΚ Α'** 212) ορίζεται πλέον σαφώς η έννοια του θύματος εμπορίας ανθρώπων (άρθρο 1 εδ. ι'). Στα **άρθρα** 46-52 (κεφ. Θ': χορήγηση και ανανέωση άδειας διαμονής σε θύματα εμπορίας ανθρώπων), προβλέπονται τα ακόλουθα: α) *χορήγηση και ανανέωση άδειας διαμονής* σε υπήκοο τρίτης χώρας, που έχει χαρακτηριστεί θύμα εμπορίας ανθρώπων με πράξη του αρμόδιου Εισαγγελέα Πρωτοδικών, β) *ενημέρωση των θυμάτων για τη δυνατότητα χορήγησης άδειας διαμονής περιορισμένης ισχύος*, εφόσον συνεργάζονται στην καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και ειδική μέριμνα για τους ασυνόδευτους ανήλικους⁶⁹, γ) *παροχή*, με πράξη της αρμόδιας εισαγγελικής αρχής, *προθεσμίας περίσκεψης ενός μηνός*, ώστε τα θύματα

⁶⁷ Η Ομάδα αποτελείται από μέλη ΔΕΠ Α.Ε.Ι., έμπειρα στελέχη υπηρεσιών του Δημοσίου τομέα, εμπειρογνώμονες του δημοσίου και ιδιωτικού τομέα και αριθμεί έως τα δέκα μέλη.

⁶⁸ Η άδεια αυτή χορηγείται για 6 μήνες και μπορεί να ανανεωθεί για ίσο χρονικό διάστημα έως την έκδοση αμετάκλητης δικαστικής απόφασης. Η προσωρινή αυτή άδεια χορηγείται εφόσον έχει διαταχθεί αναστολή της απέλασης με διάταξη του Εισαγγελέα Πλημμελειοδικείων και έγκριση του Εισαγγελέα Εφετών.

⁶⁹ Την ενημέρωση για τη δυνατότητα χορήγησης άδειας διαμονής περιορισμένης ισχύος, μπορεί να παρέχουν και οι αρμόδιοι φορείς κοινωνικής στήριξης που προβλέπονται στο παράρτημα του Π.Δ. 233/2003 (ΦΕΚ 248 Α) (άρθρο 47).

να συνέλθουν και να ξεφύγουν από την επιρροή των δραστών και να συνεργαστούν με τις διωκτικές αρχές, δ) *περίθαψη και παροχές κατά τη διάρκεια της περιόδου περίσκεψης*⁷⁰, ε) *προϋποθέσεις χορήγησης και ανανέωσης της άδειας διαμονής μέχρι 12 μήνες*. Η άδεια διαμονής διασφαλίζει δικαίωμα πρόσβασης στην αγορά εργασίας, η οποία ισχύει μόνο κατά τη διάρκειά της, στην περίθαψη και τις παροχές φροντίδας, καθώς και στην επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση σύμφωνα με τις ειδικότερες προβλέψεις του άρθρου 6 του Π.Δ. 233/2003 (άρθρο 50), στ) *ειδικοί λόγοι μη ανανέωσης και ανάκλησης της άδειας διαμονής*⁷¹ και ζ) *αλλαγή σκοπού διαμονής* (χορήγηση άδειας διαμονής, με την ιδιότητα του θύματος εμπορίας ανθρώπων).

Τέλος, με σύμφωνα με το **N. 3536/2007 «Ειδικές ρυθμίσεις θεμάτων μεταναστευτικής πολιτικής και λοιπών ζητημάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης» (ΦΕΚ Α' 42)**, το άρθρο 11(3) αντικαθιστά το δεύτερο εδάφιο της παρ. 3 του άρθρου 48 του Ν. 3386/2005 και για πρώτη φορά ορίζεται ρητά ότι τα αναγνωρισμένα θύματα εμπορίας ανθρώπων δεν απελαύνονται και τυχόν απόφαση απέλασης αναστέλλεται σύμφωνα με τα αναφερόμενα στην παρ. 2 του άρθρου 12 του Ν. 3064/2002.

2. Εθνικοί μηχανισμοί και δράσεις για την καταπολέμηση του φαινομένου

Για την αντιμετώπιση της διεθνικής σωματεμπορίας, τον Απρίλιο του 2001 δημιουργήθηκε η **Ομάδα Καταπολέμησης Εμπορίας Ανθρώπων (Ο.Κ.Ε.Α.)**, από το **Υπουργείο Δημόσιας Τάξης**, με στόχο τη θεσμοθέτηση ειδικού συντονιστικού οργάνου και το σχεδιασμό πρακτικών για τη χάραξη πολιτικής στη διαχείριση του φαινομένου.⁷² Έτσι, βασική ενέργεια της Ο.Κ.Ε.Α. αποτέλεσε η κατάρτιση και εισήγηση του Ν. 3064/2002, ενώ τον Απρίλιο του 2005 αποφάσισε τη σύνταξη Έκθεσης για την εμπορία ανθρώπων.⁷³

⁷⁰ Στα ίδια πρόσωπα διασφαλίζονται ικανές συνθήκες διαβίωσης, εφόσον δεν διαθέτουν επαρκείς πόρους. Οι αρμόδιες εισαγγελικές και αστυνομικές αρχές φροντίζουν, κατά προτεραιότητα, για την προστασία και ασφάλεια των προσώπων αυτών. Επίσης, παρέχονται υπηρεσίες μετάφρασης και διερμηνείας, όταν τα θύματα αγνοούν την ελληνική γλώσσα, καθώς και κάθε αναγκαία νομική βοήθεια (άρθρο 49).

⁷¹ Οι ειδικοί λόγοι συντρέχουν όταν: α) το θύμα επανασυνδέσει τις σχέσεις του ενεργώς και εκουσίως με τους δράστες, β) η αρμόδια αρχή κρίνει ότι η συνεργασία ή η καταγγελία του θύματος είναι δόλια ή καταχρηστική, γ) το θύμα παύει να συνεργάζεται με τις αρχές, δ) με πρωτοβουλία της αρμόδιας εισαγγελικής ή δικαστικής αρχής η σχετική διαδικασία διακοπεί και ε) έχει εκδοθεί αμετάκλητη δικαστική απόφαση, με την οποία περατώνεται και η σχετική διαδικασία (άρθρο 51).

⁷² Η Ο.Κ.Ε.Α. τελεί υπό την εποπτεία του Αρχηγού της Ελληνικής Αστυνομίας, συμμετέχουν Αξιωματικοί της Ελληνικής Αστυνομίας, εκπρόσωπος της Γενικής Γραμματείας Ισότητας, του Διεθνούς Οργανισμού Μετανάστευσης (Δ.Ο.Μ.), κοινωνικοί επιστήμονες, καθώς και εκπρόσωποι από τα συναρμόδια Υπουργεία (Υγείας, Απασχόλησης, Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης). Βλ. για περισσότερες πληροφορίες: <http://www.ydt.gr/main/Section.jsp?SectionID=13796>

⁷³ Αντωνιάδου Στ., *Δράσεις του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης και της Ελληνικής Αστυνομίας για την αντιμετώπιση και καταπολέμηση του φαινομένου «Εμπορία Ανθρώπων»*, Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας, Διεύθυνση Δημόσιας Ασφάλειας, Ομάδα Anti-Trafficking, Παρουσίαση σε συνέδριο, Ιωάννινα, 22-23/6/2006, text at: <http://www.eplc.gr/projects/docs/Antoniadou.pdf#search=%22%CF%80.%CE%B4.%20233%2F2003%22>

Μεταξύ άλλων, το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης: α) δημιούργησε την **Ομάδα Διοίκησης Έργου για το Σχεδιασμό Αντεγκληματικής Πολιτικής (ΟΔΕΣΑΠ)** (28/1/2002), η οποία εκπόνησε ενημερωτικό εγχειρίδιο για το χειρισμό σχετικών υποθέσεων, β) λειτουργεί **Ειδικές Υπηρεσίες** κατά της παράνομης διακίνησης (**ομάδες anti-trafficking** σε κεντρικό και περιφερειακό επίπεδο), γ) **συνεργάζεται** με πρεσβείες, αρμόδιους φορείς και ΜΚΟ, γ) **πραγματοποιεί συνεργασίες** και **συναντήσεις** με τις Αστυνομικές Διευθύνσεις παραμεθόριων περιοχών, δ) έχει συμπεριλάβει στη **διδασκτέα ύλη**, σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης το θέμα της εμπορίας ανθρώπων, ε) συμμετέχει και οργανώνει **διεθνείς επιχειρήσεις** (LEDA, MIRAGE), στ) **ανταλλάσσει πληροφορίες** με την EUROPOL, INTERPOL και SECI (South East Europe Cooperation Initiative) και ζ) εκπόνησε **Σχέδιο Επιχειρησιακής-Διυπηρεσιακής Δράσης** για την αντιμετώπιση της παράνομης διακίνησης ανθρώπων, με την κωδική ονομασία «**ΙΛΑΕΙΡΑ**», του οποίου σκοπός του είναι η συντονισμένη και αποτελεσματική ανταπόκριση όλων των εμπλεκόμενων στην καταπολέμηση του φαινομένου φορέων, μέσω κοινών επιχειρήσεων πανελλαδικής εμβέλειας.⁷⁴

Στο πλαίσιο των δράσεων του **Υπουργείου Εσωτερικών**, συστάθηκε τον Ιούλιο του 1999, **Διυπουργική Επιτροπή για την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών**, με απόφαση του Υπουργού ΕΣΔΔΑ, κατόπιν πρωτοβουλίας της Γενικής Γραμματείας Ισότητας (Γ.Γ.Ι.) και σε συνεργασία με τα Υπουργεία Υγείας και Δημόσιας Τάξης.⁷⁵ Σκοπός της Επιτροπής είναι ο συντονισμός, η εξειδίκευση και η άμεση υλοποίηση δράσεων για την αντιμετώπιση του φαινομένου.⁷⁶ Επίσης, στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Συνάντησης Εμπειρογνομώνων για την Ενδο-οικογενειακή Βία και την Παράνομη Διακίνηση σε βάρος των Γυναικών (Ελληνική Προεδρία της Ευρωπαϊκής Ένωσης), εξαγγέλθηκε από τον Υπουργό ΕΣΔΔΑ, η ίδρυση **Εθνικού Παρατηρητηρίου για την αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών** (31 Μαΐου 2003)⁷⁷, το οποίο έχει ως στόχους: α) την παρακολούθηση των δεσμεύσεων της κυβέρνησης σχετικά με όλες τις μορφές βίας κατά των γυναικών, β) την καταγραφή και τον εντοπισμό των ατελειών στις

⁷⁴ Βλ. text at:

file:///C:/Documents%20and%20Settings/matina/My%20Documents/trafficking/thesmiko_traf/Article.jsp.htm

⁷⁵ Γενική Γραμματεία Ισότητας, *4^η & 5^η Εθνική Έκθεση της Ελλάδας προς την Επιτροπή του ΟΗΕ για την Εξάλειψη κάθε Μορφής Διάκρισης σε Βάρος των Γυναικών. Περίοδος 1994-2000*, Υπουργείο Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Αθήνα 2000, σ. 63 επ.

⁷⁶ Η Επιτροπή απαρτίζεται από στελέχη των συναρμόδιων Υπουργείων, από εκπροσώπους της Νομαρχιακής και Τοπικής Αυτοδιοίκησης, από στελέχη της Γ.Γ.Ι., του Κέντρου Ερευνών για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.) και από εμπειρογνώμονες επιστήμονες. Βλ. αναλυτικότερα: Παπαρρήγα-Κωσταβάρα Κ., *Πρώτη Εθνική Έκθεση της Ελλάδας*, Ελληνικό Παρατηρητήριο για την αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών, Νοέμβριος 2004, σσ. 5-6, text at:

http://www.genderpanteion.gr/gr/didaktiko_pdf/Ekthesi_Paraitirioy_Gia_Tin_Antimetopisi_Tis_Vias_Kata_Twn_Gynaikwn.pdf

⁷⁷ Παπαρρήγα-Κωσταβάρα Κ., *ό.π.*, σ. 7. Το Παρατηρητήριο απαρτίζεται από το «Δίκτυο για την καταπολέμηση της ανδρικής βίας κατά των γυναικών» (τομέας ΜΚΟ, με τη συμμετοχή περίπου 50 γυναικείων οργανώσεων και ομάδων), από τη Γενική Γραμματεία Ισότητας και το Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (τομέας κυβερνητικός).

πολιτικές και η κατάδειξη των εμποδίων, γ) τη γνωστοποίηση κρίσιμων και επειγόντων θεμάτων και η διαμόρφωση σχετικών συστάσεων και δ) τη σύνταξη εθνικής έκθεσης για τη βία κατά των γυναικών.⁷⁸

Επιπλέον, η **Γενική Γραμματεία Ισότητας** που υπάγεται στο Υπουργείο Εσωτερικών και συνιστά το αρμόδιο κεντρικό κρατικό όργανο με σκοπό την προώθηση της αρχής της ισότητας των γυναικών και ανδρών,⁷⁹ έχει αναπτύξει μια σειρά δράσεων για την αντιμετώπιση του φαινομένου. Οι τρέχουσες προτεραιότητες και δράσεις της Γενικής Γραμματείας Ισότητας είναι εναρμονισμένες με την πρακτική των *Εθνικών Προτεραιοτήτων και Αξόνων Δράσης για την Ισότητα των Φύλων (2004-2008)* που υιοθετήθηκαν από την κυβερνητική πολιτική στις 2 Νοεμβρίου 2004⁸⁰. Στο πλαίσιο αυτό, σχεδιάζει την περαιτέρω υποστήριξη των Κέντρων Υποδοχής Κακοποιημένων Γυναικών (Αθήνα και Πειραιά) και την ενίσχυση του Κέντρου Ερευνών για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.) (Θεσσαλονίκη, Πάτρα, Ηράκλειο, Βόλος, κ.λπ.).

Μεταξύ άλλων: α) στο πλαίσιο του *Εθνικού Σχεδίου Δράσης κατά της Εμπορίας Ανθρώπων*, που ανακοινώθηκε τον Ιούλιο 2004, η Γ.Γ.Ι. προσφέρει υποστήριξη των θυμάτων μέσω των Συμβουλευτικών Κέντρων και την ένταξή τους στο Πρόγραμμα «Ολοκληρωμένες Παρεμβάσεις Υπέρ των Γυναικών» (ΕΠ «Απασχόληση και Επαγγελματική Κατάρτιση») για την εκπαίδευση και εξασφάλιση θέσεων εργασίας, β) συμμετείχε στην *Επιτροπή Εμπειρογνομόνων για την Κατάρτιση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Καταπολέμηση της Ανθρώπινης Εκμετάλλευσης του Συμβουλίου της Ευρώπης*, η οποία ολοκληρώθηκε εντός του 2005, γ) σε συνεργασία με το Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.) και το Υπουργείο Εξωτερικών υλοποιεί προγράμματα Αναπτυξιακής Βοήθειας και Συνεργασίας για την αντιμετώπιση της παράνομης διακίνησης και εμπορίας γυναικών μέσω της ευαισθητοποίησης/ενημέρωσης και εκπαίδευσης σε χώρες προέλευσης μεταναστών/-τριών⁸¹, δ) στο πλαίσιο της ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης παρήγαγε σχετικό τηλεοπτικό σποτ και εξέδωσε ενημερωτικά έντυπα και ε) συνεργάζεται με *γυναικείες οργανώσεις και ΜΚΟ* και χρηματοδοτεί κατά περίπτωση σχετικές δράσεις τους.

⁷⁸ Στο ίδιο.

⁷⁹ Βλ. Γενική Γραμματεία Ισότητας, *Οδηγός Υπηρεσιών: Ισότητα – Ανάπτυξη – Ειρήνη*, Γ.Γ.Ι., Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Αθήνα 2001 και τη σχετική ιστοσελίδα: www.isotita.gr και Γενική Γραμματεία Ισότητας, *Εθνική Έκθεση της Ελλάδας προς την Επιτροπή του ΟΗΕ για την Εξάλειψη κάθε Μορφής Διάκρισης σε Βάρος των Γυναικών*, Υπουργείο Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Αθήνα 1999, σ. 35επ. και Γενική Γραμματεία Ισότητας, Υπουργείο Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης (2000), *4^η & 5^η Εθνική Έκθεση της Ελλάδας, Περίοδος 1994-2000, Προς την Επιτροπή του ΟΗΕ για την Εξάλειψη κάθε μορφής Διάκρισης σε βάρος των Γυναικών*, Αθήνα 2000, σσ. 40-41.

⁸⁰ Γενική Γραμματεία Ισότητας, *Εθνικές Προτεραιότητες και Αξονες Δράσης για την Ισότητα των Φύλων (2004-2008)*, Υπουργείο Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Αθήνα 2004.

⁸¹ Βλ. τον Απολογισμό των δράσεων και των πρωτοβουλιών που ανέλαβε η Γενική Γραμματεία Ισότητας (Μάρτιος 2004–Μάρτιος 2005) και τον οποίο έδωσε στη δημοσιότητα ως Δελτίο Τύπου το Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, στις 10/3/2005, text at: http://www.ypes.gr/ypes_po/detail.asp?docid=470

Το **Υπουργείο Εξωτερικών**, έχει χρηματοδοτήσει τη λειτουργία τεσσάρων ξενώνων-καταφυγίων για την προστασία των θυμάτων («Αλληλεγγύη», «Γιατροί του Κόσμου» και «Κλίμακα» στην Αθήνα και «ΕΚΥΘΚΚΑ» στα Ιωάννινα), έχει συγχρηματοδοτήσει δύο ξενώνες που λειτουργούν από το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης (Αθήνα και Θεσσαλονίκη), όπως επίσης και μονάδα προστασίας και αρωγής για τις πρώτες ώρες εντοπισμού του θύματος από το ΕΚΑΒ. Επίσης, έχει υπογράψει συμφωνίες με γειτονικές χώρες (Βαλκάνια-χώρες Ανατολικής Ευρώπης, που είναι χώρες προελεύσεως των παιδιών-θυμάτων) και έχει δημιουργήσει διεθνή δίκτυα για την αντιμετώπιση της παράνομης διακίνησης. Τέλος, σε συνεργασία με τον ΟΑΣΕ και το Σύμφωνο Σταθερότητας, αποφασίστηκε η σύσταση και λειτουργία κομβικού σημείου επαφής για το συντονισμό δράσεων διεθνών οργανισμών και κρατών στην εναλλακτική έδρα του Συμφώνου Σταθερότητας στη Θεσσαλονίκη.⁸²

Το **Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης** μέσω του Ε.Κ.Α.Κ.Β. λειτούργησε τέσσερις ξενώνες φιλοξενίας θυμάτων διεθνικής σωματεμπορίας σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη και την τηλεφωνική γραμμή 197, μέσω της οποίας γίνονται δεκτές καταγγελίες για εμπορία ανθρώπων, γίνεται εντοπισμός των θυμάτων, παρέχονται υπηρεσίες ψυχολογικής στήριξης, συμβουλές ιατρικής φύσης και τα θύματα παραπέμπονται σε Κέντρα Υγείας και συνεργαζόμενους φορείς για την κάλυψη αναγκών νομικής προστασίας.⁸³

Το **Υπουργείο Δικαιοσύνης** διοργάνωσε επιμορφωτικά σεμινάρια σε εν ενεργεία δικαστικούς λειτουργούς και ενέταξε σχετικά μαθήματα στο πρόγραμμα σπουδών της Εθνικής Σχολής Δικαστών στην Κομοτηνή.⁸⁴ Επιπλέον, ανέθεσε σε ειδικούς Εισαγγελείς του Πρωτοδικείου Αθηνών την αντιμετώπιση του φαινομένου, και συνέστησε μια **Ειδική Επιτροπή**, η οποία λειτουργεί σε επίπεδο Γενικών Γραμματέων των συναρμοδίων Υπουργείων (Δικαιοσύνης, Εσωτερικών, Οικονομίας, Εξωτερικών, Εθνικής Παιδείας, Απασχόλησης, Υγείας, Δημόσιας Τάξης και Γενική Γραμματεία Ισότητας) από το Μάιο του 2004, προκειμένου να αντιμετωπιστεί το φαινόμενο με συγκεκριμένα μέτρα.⁸⁵

Το **Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας**, προσπάθησε να εντάξει αναγνωρισμένα θύματα στην αγορά εργασίας, με παράλληλη στήριξη συνοδευτικών υπηρεσιών (ενδυνάμωση και εμπύχωση), εκμάθηση της ελληνικής

⁸² Έχει, επίσης, χρηματοδοτήσει πρόγραμμα επαναπατριsmού των θυμάτων (ΔΟΜ), δύο προγράμματα για υποστήριξη θυμάτων μετά τον επαναπατριsmό τους στις χώρες προέλευσης (Γεωργία, Λευκορωσία, Μολδαβία και Αρμενία) και σεμινάρια για αστυνομικούς και δικαστικούς λειτουργούς, Βλ. Γενική Γραμματεία Ισότητας (2005), *6^η Εθνική Έκθεση της Ελλάδας προς την Επιτροπή του ΟΗΕ για την Εξάλειψη των Διακρίσεων κατά των Γυναικών. Περίοδος 2001-2004.*, Υπουργείο Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Αθήνα, σσ. 72-73.

⁸³ Γενική Γραμματεία Ισότητας (2005), *ό.π.*, σσ.74-75.

⁸⁴ Γενική Γραμματεία Ισότητας (2005), *ό.π.*, σσ.75-76.

⁸⁵ <http://www.ministryofjustice.gr/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=648&mode=thread&order=0&thold=0>

γλώσσας, επαγγελματική κατάρτιση, προώθηση στην απασχόληση (Πρόγραμμα Ολοκληρωμένης Παρέμβασης υπέρ των Γυναικών).⁸⁶

Στις 4 Αυγούστου 2004, ανακοινώθηκαν σε κοινή συνέντευξη που παρεχώρησαν οι Γενικοί Γραμματείς οκτώ (8) Υπουργείων (μέλη της προαναφερόμενης Ειδικής Επιτροπής), μέτρα που λαμβάνει η Πολιτεία για τον εντοπισμό, αρωγή, φιλοξενία και επανένταξη, των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων, μέσω συντονισμένων δράσεων. Παρουσιάστηκε ένα «**Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα: Δράσεις κατά της Εμπορίας Ανθρώπων**» από την Επιτροπή για το συντονισμό σε πολιτικό επίπεδο των εργασιών για την εφαρμογή των διατάξεων του Ν. 3064/2002 «Καταπολέμηση της Εμπορίας Ανθρώπων» και μετά από εξέταση των σταδίων πορείας του θύματος (από τον εντοπισμό του έως και τον επαναπατρισμό ή την ένταξή του στην αγορά εργασίας). Έτσι, προέβη, στην ανά συναρμόδιο Υπουργείο κατάρτιση προγράμματος δράσεων και τη λήψη συγκεκριμένων μέτρων (βλ. παρακάτω πίνακα).⁸⁷

Στάδια προστασίας θύματος	
Κατάσταση θύματος	Δράσεις πολιτείας
Εντοπισμός θύματος	<ul style="list-style-type: none"> ■ Αστυνομία ■ ΕΚΑΚΒ (καταγγελίες-στήριξη) ■ Δράση ΜΚΟ
Αναγνώριση θύματος	<ul style="list-style-type: none"> ■ Αλλαγή υφιστάμενης νομοθεσίας με τροποποίηση Π.Δ. 233/2003 ■ Ανάθεση σε ειδικούς εισαγγελείς των περιπτώσεων της παράνομης διακίνησης και εμπορίας
Ιατρική & ψυχολογική υποστήριξη	<ul style="list-style-type: none"> ■ ΕΚΑΚΒ ■ Κέντρα Συμβουλευτικής Υποστήριξης της Γ.Γ. Ισότητας ■ ΜΚΟ
Φιλοξενία σε ξενώνα (μέχρι 3 μήνες)	<p>Χρηματοδότηση και λειτουργία:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Μονάδας προστασίας & αρωγής από ΕΚΑΚΒ ■ Δύο (2) ξενώνων από Υπουργείο Υγείας ■ Τεσσάρων (4) ξενώνων από ΜΚΟ
Νομική στήριξη θύματος	<p>Πιλοτικό πρόγραμμα δωρεάν νομικής στήριξης αλλοδαπών θυμάτων σε συνεργασία με Δικηγορικούς Συλλόγους Αθηνών, Θεσσαλονίκης, Πατρών, Ηρακλείου, Βόλου.</p>
Διοικητική στήριξη θύματος	<ul style="list-style-type: none"> ■ Τροποποίηση του νομοθετικού πλαισίου με αλλαγή του άρθρου 44 παρ. 7 του Ν. 2910/2001 ώστε να περιλαμβάνει και περιπτώσεις θυμάτων εμπορίας. Η άδεια διαμονής που χορηγείται θα επέχει και θέση άδειας εργασίας και αρμόδιες για την έκδοσή τους είναι οι Διευθύνσεις Αλλοδαπών και Μετανάστευσης των 13 Περιφερειών της χώρας. ■ Εξατομικευμένη προσέγγιση με ανάληψη ευθύνης διοικητικής στήριξης θύματος από συγκεκριμένο υπάλληλο που θα φέρει και την ευθύνη ολοκλήρωσης των διαδικασιών (σε κρατικούς ξενώνες)
Παραμονή στην Ελλάδα	<ul style="list-style-type: none"> ■ Εκπαίδευση & εργασιακή ένταξη ■ Παρακολούθηση από κοινωνικούς λειτουργούς, ψυχολόγους και εργασιακούς συμβούλους σε θύματα που διαμένουν σε Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Πάτρα, Ηράκλειο και Βόλο
Επαναπατρισμός (εθελούσιος)	<p>Χρηματοδότηση προγραμμάτων ασφαλούς επαναπατρισμού σε συνεργασία με πρεσβείες, ΔΟΜ και ΜΚΟ</p>
Υποστήριξη στις χώρες προελεύσεως	<p>Χρηματοδότηση προγραμμάτων επανεντάξεως σε Γεωργία, Μολδαβία, Λευκορωσία & Αρμενία από ΜΚΟ</p>

⁸⁶ Γενική Γραμματεία Ισότητας (2005), *ό.π.*, σσ. 73-74.

⁸⁷ Text at: <http://www.ministryofjustice.gr/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=264>

Τέλος, το Νοέμβριο του 2005, υπεγράφη **Μνημόνιο Συνεργασίας** για την «Καταπολέμηση της Εμπορίας Ανθρώπων και την Αρωγή στα Θύματα» μεταξύ των Γενικών Γραμματέων των συναρμόδιων Υπουργείων (μέλη της Ειδικής Επιτροπής), 12 Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων και του Διεθνούς Οργανισμού Μετανάστευσης (Δ.Ο.Μ.), με σκοπό «την ενίσχυση της συνεργασίας της Πολιτείας με την Κοινωνία των Πολιτών, ώστε να παρέχεται πλήρης προστασία και αρωγή στα θύματα εμπορίας ανθρώπων».⁸⁸

3. Κριτική επισκόπηση δράσεων και προβλήματα εφαρμογής⁸⁹

Το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο, παρά τις αδυναμίες που παρουσιάζει και τα προβλήματα που ανακύπτουν κατά την εφαρμογή του, μπορεί να συμβάλει σημαντικά στην αποτελεσματική αντιμετώπιση του φαινομένου της διεθνικής σωματεμπορίας: αναγκαία προϋπόθεση αποτελεί ο συντονισμός και η συνεργασία όλων των εμπλεκόμενων φορέων και υπηρεσιών.

Παρόλα αυτά, στο Ν. 3386/2005 και ιδιαίτερα για τα άρθρα 46 και 47, επισημαίνεται ότι είναι απαραίτητο να ενισχυθούν οι διοικητικές δομές και μηχανισμοί, να καλυφθούν ουσιαστικά οι ανάγκες των θυμάτων για στέγαση, περίθαλψη και εξεύρεση εργασίας, προκειμένου τα τελευταία να παροτρυνθούν για να καταγγείλουν τις εγκληματικές πράξεις των δραστών. Επιπλέον, η συνεργασία τους με τις δικτυικές αρχές είναι ιδιαίτερα ευαίσθητο θέμα, καθώς υπάρχει ο φόβος των αντιποίνων από τα εγκληματικά δίκτυα. Σε αυτή την περίπτωση, προτείνεται η απλή καταγγελία του θύματος, ώστε να διευκολυνθεί η διαδικασία. Σχετικά με το άρθρο 48, τονίζεται ότι η περίθαλψη με χρονική διάρκεια το πολύ ενός μήνα, δεν αξιολογείται ως επαρκές χρονικό διάστημα για την αποκατάσταση του θύματος.⁹⁰ Επιπρόσθετα, στο θέμα της χορήγησης και ανανέωσης της άδειας διαμονής σε θύματα εμπορίας ανθρώπων, δεν γίνεται διάκριση μεταξύ ενηλίκων και ανηλίκων θυμάτων, ενώ συνδέεται -βάσει του νόμου- με τη συνεργασία του θύματος με τις αρχές.

Επιπρόσθετα, παρατηρείται ότι υπάρχουν σημαντικές δυσκολίες, που ανακύπτουν από την ελλιπή ενημέρωση, αρωγή και προστασία των αναγνωρισμένων θυμάτων, με αποτέλεσμα πολλά από τα άτομα αυτά να μην έχουν φιλοξενηθεί σε ξενώνες και να μην

⁸⁸ Βλ. <http://www.ministryofjustice.gr/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=542>

⁸⁹ Το μεγαλύτερο μέρος των επισημόσεων έχει αντληθεί από το «Υπόμνημα Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (ΜΚΟ) της "Ομάδας Γαλατσίου" για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων στην Ελλάδα (26/5/2005), το οποίο αποτελεί επικαιροποίηση προηγούμενου Υπομνήματος των ΜΚΟ της «Ομάδας Γαλατσίου» και είχε συνταχθεί κατόπιν σχετικής προτροπής της ΥπΕΞ/ΥΔΑΣ. Βλ. για περισσότερες πληροφορίες: <http://cm.greekhelsinki.gr/index.php?sec=192&cid=702>

⁹⁰ Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ), Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ επί του νόμου 3386/2005 (ΦΕΚ Α' 212) «Είσοδος και διαμονή υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελληνική Επικράτεια», text at: http://www.nchr.gr/media/word/resolution_law_3386_2006.doc

εμπλέκονται ως διάδικοι, και επομένως, δεν έχουν δικαιώματα χρηματικής αποζημίωσης. Επίσης, πολλά από τα επαναπατρισθέντα θύματα αγνοούν τις δικαστικές εκκρεμότητές τους (ως μάρτυρες ή/και κατηγορούμενες), χαρακτηρίζονται ως άτομα «αγνώστου διαμονής», γεγονός που αποδυναμώνει το κατηγορητήριο και αρκετές φορές, οδηγεί στην καταδίκη των θυμάτων για την παράνομη είσοδο και παραμονή τους στη χώρα.

Αξιοσημείωτο, επίσης, είναι ότι δεν προβλέπεται ρητά στη νομοθεσία άδεια εργασίας, με αποτέλεσμα να ανακύπτουν δυσκολίες στην κοινωνική και επαγγελματική ένταξη των θυμάτων, καθώς πολλές από τις πολιτικές και τα Προγράμματα που είχαν εξαγγελθεί δεν υλοποιήθηκαν (π.χ. Γενική Γραμματεία Ισότητας - EQUAL, κ.ά.)⁹¹ Σημαντικό εμπόδιο αποτελεί, επίσης, η έλλειψη άμεσης και σαφώς προσδιορισμένης διαδικασίας για την αναγνώριση των θυμάτων από τον Εισαγγελέα, αλλά και η απουσία αποτελεσματικού πλαισίου νομικής στήριξης όλων των θυμάτων από την ημέρα της σύλληψης μέχρι να καταστούν αμετάκλητες οι δικαστικές αποφάσεις. Επίσης, σχετικά με τα θύματα διεθνικής σωματεμπορίας, που δεν έχουν συλληφθεί από την ΕΛΑΣ, μέσω επιχειρήσεων εξάρθρωσης εγκληματικών δικτύων, δεν υπάρχει παροχή υπηρεσιών αρωγής και προστασίας, καθώς δεν καλύπτονται από το νομοθετικό πλαίσιο και πολλές φορές κρατούνται.

Μεταξύ άλλων, διαπιστώνεται ότι η απουσία κριτηρίων πιστοποίησης των ξενώνων, δημιουργεί δυσκολίες στη λειτουργία τους, ενώ δεν υπάρχει στενή συνεργασία με τις ΜΚΟ, ώστε να αξιοποιηθεί η εμπειρία τους στο πλαίσιο λειτουργίας νέων ξενώνων της πολιτείας. Οι φορείς και υπηρεσίες που αναφέρονται στο Π.Δ. 233/2003 ως οι αρμόδιες για την παροχή προστασίας και αρωγής στα θύματα εμπορίας, δεν έχουν ενεργοποιηθεί προς αυτή την κατεύθυνση, αλλά ούτε και η Διαρκής Επιτροπή για την Προστασία και Αρωγή θυμάτων εμπορίας ανθρώπων (άρθρο 9).

Επομένως, κρίνεται ιδιαίτερα αναγκαία η λήψη άμεσων, αποτελεσματικών, αλλά και μακροπρόθεσμων μέτρων, ώστε να διασφαλίζεται η βασική προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των διακινούμενων ατόμων με δυνατότητα πρόσβασης στις απαραίτητες παροχές (κατάλληλη στέγαση, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, ψυχολογική υποστήριξη, νομική αρωγή και πληροφόρηση σχετικά με νομικά δικαιώματα, υλική βοήθεια, εργασία, εκπαίδευση, επαγγελματική κατάρτιση και κοινωνική ένταξη). Η αποτελεσματική εφαρμογή της νομοθεσίας, της δίωξης και τιμωρίας των δραστών, η ενημέρωση και ευαισθητοποίηση του πληθυσμού, αλλά και ο συντονισμός κυβερνητικών και μη

⁹¹ Όπως προαναφέρθηκε, «η άδεια διαμονής είναι ταυτόχρονα και άδεια εργασίας, γεγονός που οι υποψήφιοι εργοδότες το αγνοούν. Προκειμένου, λοιπόν, το θύμα να εξηγήσει την κατάσταση στον υποψήφιο εργοδότη του είναι αναγκασμένο να του παρουσιάσει τη νομοθεσία που προβλέπεται για τα θύματα εμπορίας. Κάτι τέτοιο δημιουργεί προβλήματα στην αναζήτηση εργασίας, σπινταρίζει το θύμα, κάνει καχύποπτους τους εργοδότες, φέρνει σε δύσκολη θέση τις γυναίκες που θέλουν να κάνουν μία νέα αρχή».
<http://www.eplc.gr/projects/docs/Tsakiri.pdf#search=%22tsakiri.pdf%22>

κυβερνητικών φορέων και οργανώσεων κρίνονται ως καθοριστικά βήματα για την πρόληψη και αντιμετώπιση της διεθνικής σωματεμπορίας.

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αντριάσεβιτς Ρ.**, Τράφικινγκ: Συζήτηση γύρω από μια έννοια. Η περίπτωση των ανατολικοευρωπαίων γυναικών στην Ιταλία, μτφρ. Μ.Ι. Παπαδήμα, *Θέσεις*, τευχ. 98, 2007, σσ. 53-80.
- Αντωνιάδου Στ.**, *Δράσεις του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης και της Ελληνικής Αστυνομίας για την αντιμετώπιση και καταπολέμηση του φαινομένου «Εμπορία Ανθρώπων»*, Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας, Διεύθυνση Δημόσιας Ασφάλεια, Ομάδα Anti-Trafficking, Παρουσίαση σε συνέδριο, Ιωάννινα, 22-23/6/2006, text at: <http://www.epic.gr/projects/docs/Antoniadou.pdf#search=%22%CF%80.%CE%B4.%20233%2F2003%22>
- Aradau Cl., *Παράνομη διακίνηση στις γυναίκες: Ασφάλεια και δημοκρατικοί υπήκοοι*, text at: <http://www.re-public.gr/?p=69>
- Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας**, *Ετήσια έκθεση περιγραφής για το οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα, έτους 2005*, Ανοικτή Έκδοση, Υπουργείο Δημόσιας Τάξης, Αθήνα, Σεπτέμβριος 2006.
- Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας**, *Ετήσια έκθεση για το οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα, έτους 2004*, Ανοικτή Έκδοση, Υπουργείο Δημόσιας Τάξης, Αθήνα, Μάιος 2005.
- Γενική Γραμματεία Ισότητας**, *6^η Εθνική Έκθεση της Ελλάδας προς την Επιτροπή του ΟΗΕ για την Εξάλειψη των Διακρίσεων κατά των Γυναικών. Περίοδος 2001-2004*, Υπουργείο Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Αθήνα 2005.
- Γενική Γραμματεία Ισότητας**, *Εθνικές Προτεραιότητες και Άξονες Δράσης για την Ισότητα των Φύλων (2004-2008)*, Υπουργείο Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Αθήνα 2004.
- Γενική Γραμματεία Ισότητας**, *Οδηγός Υπηρεσιών: Ισότητα – Ανάπτυξη – Ειρήνη*, Γ.Γ.Ι., Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Αθήνα 2001.
- Γενική Γραμματεία Ισότητας**, *4^η & 5^η Εθνική Έκθεση της Ελλάδας προς την Επιτροπή του ΟΗΕ για την Εξάλειψη κάθε Μορφής Διάκρισης σε Βάρος των Γυναικών. Περίοδος 1994-2000*, Υπουργείο Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Αθήνα 2000.
- Γενική Γραμματεία Ισότητας**, *Εθνική Έκθεση της Ελλάδας προς την Επιτροπή του ΟΗΕ για την Εξάλειψη κάθε Μορφής Διάκρισης σε Βάρος των Γυναικών*, Υπουργείο Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Αθήνα 1999.
- Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου Α.**, *Κρίσεις για το σχέδιο νόμου για την «Καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, των εγκλημάτων κατά της γενετήσιας ελευθερίας, της πορνογραφίας ανηλίκων και γενικότερα της οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής και αρωγή στα θύματα των πράξεων αυτών»*, Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ), 28/2/2002, text at: http://www.nchr.gr/category.php?category_id=68
- Δεσφινιώτου Ρ.**, *Εμπορία ανθρώπων: Συνοπτική περιγραφή της γενικής κατάστασης στην Ελλάδα κατά το έτος 1999*, Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας, Υπουργείο Δημόσιας Τάξης, Αθήνα, Ιούνιος 1999.
- Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ)**, Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ επί του νόμου 3386/2005 (ΦΕΚ Α'212) «Είσοδος και διαμονή υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελληνική Επικράτεια», text at: http://www.nchr.gr/media/word/resolution_law_3386_2006.doc

- Ευρωπαϊκή Επιτροπή**, *Εμπορία γυναικών. όνειρο και εξαθλίωση: από τη φτώχεια στη σεξουαλική δουλεία. Μια ολοκληρωμένη ευρωπαϊκή στρατηγική*, Βρυξέλλες 2001, text at: http://ec.europa.eu/justice_home/news/8mars_el.htm
- Λάζαρη Ντ. & Λαλιώτου Ι.**, *Σωματεμπορία γυναικών, πορνεία και σεξουαλική εκμετάλλευση. Επισκόπηση-καταγραφή ελληνικής και ξένης βιβλιογραφίας*, Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας, Αθήνα 2001.
- Λάζος Γρ.** (σε συνεργασία με τη Μ. Ζάννη), *Διεθνική σωματεμπορία και εξαναγκαστική πορνεία στην Ελλάδα του 2002*, STOPNOW-ΚΕΔΕ, Αθήνα 2003, text at: <http://www.stop-trafficking.org/TRAFFICKING%20GREECE%202002%20FINAL%20B.pdf>
- Λάζος Γρ.**, *Πορνεία και διεθνική σωματεμπορία στη σύγχρονη Ελλάδα: Η εκδιδόμενη*, εκδ. Καστανιώτης, Αθήνα 2002.
- Λάζος Γρ.**, *Πορνεία και διεθνική σωματεμπορία στη σύγχρονη Ελλάδα: Ο πελάτης*, εκδ. Καστανιώτης, Αθήνα 2002.
- Λάζος Γρ.**, *Το πρόβλημα της ποιοτικής έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες. Θεωρία και πράξη*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1998.
- Μαγγανάς Αντ. & Γαβαλάκης Ν.**, *Η ποινικοποίηση της συμπεριφοράς του πελάτη εκδιδομένου ατόμου, Ποινική Δικαιοσύνη*, 3:26, 2000, σσ. 427-435.
- Παπαρρήγα-Κωσταβάρα Κ.**, *Πρώτη Εθνική Έκθεση της Ελλάδας*, Ελληνικό Παρατηρητήριο για την αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών, Νοέμβριος 2004, text at: http://www.genderpanteion.gr/gr/didaktiko_pdf/Ekthesi_Paratiritirioy_Gia_Tin_Antimetopisi_Tis_Vias_Kata_Twn_Gynaikwn.pdf
- Πετρονώτη Μ. & Τριανταφυλλίδου Α.**, *Σύγχρονα μεταναστευτικά ρεύματα προς την Ελλάδα*, Ειδικό Τεύχος, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ), Αθήνα 2003.
- Πετρουλά Ε.**, *Παράνομη εμπορία και διακίνηση γυναικών: μια σύγχρονη μορφή βίας*, text at: www.presscode.gr/htm/trafficking02.htm
- Σάσεν Σ.**, *Χωρίς έλεγχο; Η εθνική κυριαρχία, η μετανάστευση και η ιδιότητα του πολίτη την εποχή της παγκοσμιοποίησης*, μτφρ. Π. Παπανδρέου, Μεταίχιμο, Αθήνα 2001.
- Συκιώτου Α.Π.**, *Εμπορία ανθρώπων στα Βαλκάνια*, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2003.
- Τσακλάγκανου Γ.**, *Ενημερωτική μελέτη για τη διεθνική σωματεμπορία (trafficking)*, Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.), Αθήνα 2002.
- Υπόμνημα Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (ΜΚΟ)** της «Ομάδας Γαλατσίου» για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων στην Ελλάδα (26/5/2005), text at: <http://cm.greekhelsinki.gr/index.php?sec=192&cid=702>
- Φαρσεδάκης Ιακ.**, *Στοιχεία Εγκληματολογίας*, Νομική βιβλιοθήκη, Αθήνα 1996.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Anderson Br. & O'Connell Davidson J., *Trafficking – A Demand Led Problem? A Multi-country Pilot Study*, Save the Children, Stockholm 2002.
- Baldwin-Edwards M., *Immigration into Greece, 1990-2003: A Southern European Paradigm?*, UNECE, European Population Forum 2004.
- Bales K., *Understanding Global Slavery. A Reader*, University of California Press, Berkeley, Los Angeles, London 2005.
- Coomaraswamy R., *Integration of the Human Rights of Women and the Gender Perspective. Violence against Women* (Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences, on trafficking in women, women's migration and violence against women, submitted in accordance with Commission on Human Rights resolution 1997/44, Economic and Social Council, Commission on Human Rights, 29/2/2000, E/CN.4/2000/68, text at: [http://www.unhcr.ch/huridocda/huridoca.nsf/\(Symbol\)/E.CN.4.2000.68.En?OpenDocument](http://www.unhcr.ch/huridocda/huridoca.nsf/(Symbol)/E.CN.4.2000.68.En?OpenDocument)
- Council of Europe, Convention on Action against Trafficking in Human Beings and its Explanatory Report, Council of Europe Treaty Series - No. 197, Warsaw, 16.V.2005, text at: http://www.coe.int/T/E/human_rights/trafficking/PDF_Conv_197_Trafficking_E.pdf
- Doezema J., Loose Women or Lost Women, *Gender Issues*, 18, 1, 2000, σσ. 23-50, text at: <http://www.walnet.org/csis/papers/doezema-loose.html>
- Doezema J., Who Gets to Choose? Coercion, Consent and the UN Trafficking Protocol, text at: <http://www.walnet.org/csis/papers/doezema-choose.html>
- Emke-Poulopoulos I., Trafficking in Women and Girls for the Sex Trade: The Case of Greece, *The Greek Review of Social Research*, 110, 2003, σσ. 271-307.
- Emke-Poulopoulos I., *Trafficking in Women and Children: Greece a Country of Destination and Transit*, IMEO-EDHM, Athens 2001.
- Global Alliance against Traffic in Women (GAATW), *Practical Guide to Assisting Trafficked Women*, GAATW, 1997.
- Grittner F.K., *White Slavery: Myth, Ideology and American Law*, Garland, New York and London 1990.
- Hajdinjak M., *Smuggling in Southeast Europe*, CSD Reports 10, Center for the Study of Democracy, Sofia 2002.
- Hughes D.M., *Men Create the Demand; Women Are the Supply: Lecture on Sexual Exploitation*, Queen Sofia Center, Valencia, Spain, November 2000, http://www.uri.edu/artsci/wms/hughes/demand.htm#_ftn1
- Hughes D.M., The "Natasha" Trade: The Transnational Shadow Market of Trafficking in Women, Special Issue of *Journal of International Affairs* "In the Shadows: Promoting Prosperity or Undermining Stability?", Vol. 53, No. 2, Spring 2000, σσ. 625-651.
- Human Rights Advocates International, *Integration of the Human Rights of Women and the Gender Perspective: Violence against Women (Written Statement)*, United Nations, Economic and Social Council, Commission on Human Rights, 24/1/2002, E/CN.4/2002/NGO/43, text at:

[http://www.unhcr.ch/huridocda/huridoca.nsf/AllSymbols/788D5642C6AAF3BDC1256B5D003A0946/\\$File/G0210374.pdf?OpenElement](http://www.unhcr.ch/huridocda/huridoca.nsf/AllSymbols/788D5642C6AAF3BDC1256B5D003A0946/$File/G0210374.pdf?OpenElement)

- International Movement against All Forms of Discrimination and Racism (IMADR), *Strengthening the International Regime to Eliminate the Traffic in Persons and the Exploitation of the Prostitution of Others*, IMADR, Tokyo 1998.
- International Organization for Migration (IOM), Psychosocial Support to Groups of Victims of Human Trafficking in Transit Situations, *Psychosocial Notebook*, vol. 4, IOM, February 2004.
- International Organization for Migration (**IOM**), *Trafficking in Migrants*, Quarterly Bulletin, No 23, April 2001.
- Kartusch A., *Reference Guide for Anti-Trafficking Legislative Review*, Organization for Security and Cooperation in Europe, Office for Democratic Institutions and Human Rights, Vienna 2001.
- Kelly E., *Journeys of Jeopardy: A Review of Research on Trafficking in Women and Children in Europe*, IOM Migration Research Series, No. 11, November 2002.
- Kelly L. & Regan L., *Stopping Traffic: Exploring the extent of, and responses to, trafficking in women for sexual exploitation in the UK*, Police Research Series, Paper 125, Home Office, London 2000, text at:
<http://www.homeoffice.gov.uk/rds/prgpdfs/fprs125.pdf>
- Kempadoo K., Introduction: Globalising Sex Workers' Rights, στο: K. Kempadoo and J. Doezema (eds.), *Global Sex Workers: Rights, Resistance and Redefinition*, Routledge, New York and London 1998.
- Kempadoo K. & Doezema J. (eds.), *Global Sex Workers. Rights, Resistance and Redefinition*, Routledge, New York and London 1998.
- Kvinnoforum, *A Resource Book for Working against Trafficking in Women and Girls*. Baltic Sea Region, 3rd ed., Stockholm, February 2002.
- Lazaridis G., Trafficking and Prostitution. The Growing Exploitation of Migrant Women in Greece', *The European Journal of Women's Studies* Vol. 8(1), σσ. 67-102
- Lehti M., *Trafficking in women and children in Europe*, The European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations, HEUNI Paper no. 18, Helsinki, 2003, text at:
<http://www.heuni.fi/uploads/to30c6cjxyah11.pdf#search=%22HEUNI%20paper%20no%2018%22>
- McDonald L., Moore Br. & Timoshinka N., *Migrant Sex Workers from Eastern Europe and the Former Soviet Union: The Canadian Case*, Centre for Applied Social Research University of Toronto, November 2000, text at: http://www.swc-cfc.gc.ca/pubs/pubspr/0662653351/200011_0662653351_e.pdf
- Monzini P., *Sex Traffic. Prostitution, Crime and Exploitation*, Zed Books, London & New York 2005.
- Morrison J., *The Policy Implications Arising from the Trafficking and Smuggling of Refugees into Europe*, Documentation of the European Conference "Children First and Foremost – Policies towards Separated Children in Europe", Save the Children, Stockholm 2000.
- Omelaniuk I., *Trafficking in Persons: Nature and Logistics*, Trafficking: Networks and Logistics of Transnational Crime and International Terrorism, Courmayeur 6-8 December 2002.

- Salt J. & Hogarth J., *Migrant Trafficking and Human Smuggling in Europe: A Review of the Evidence with Case Studies from Hungary, Poland and Ukraine*. IOM, Geneva 2000.
- Siadima M., *Immigration in Greece during the 1990's: An Overview*, MA Dissertation Paper, King's College London, September 2001.
- United Nations, *The Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children*, supplementing the Convention Against Transnational Organized Crime United Nations Convention Against Transnational Organized Crime, Advance copy, United Nations 2000, text at:
http://www.uncjin.org/Documents/Conventions/dcatoc/final_documents_2/convention_20traff_eng.pdf
- United Nations, *Protocol against the Smuggling of Migrants by Land, Sea and Air*, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime, Advance copy, United Nations 2000, text at:
http://www.uncjin.org/Documents/Conventions/dcatoc/final_documents_2/convention_smug_eng.pdf
- United Nations Children's Fund/United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights/Organization for Security and Cooperation in Europe-Office for the Democratic Institutions and Human Rights (UNICEF/UNOHCHR/OSCE-ODIHR), *Trafficking in Human Beings in Southeastern Europe*, UNICEF, June 2002, text at:
<http://www.unicef.org/ceecis/Trafficking.Report.2005.pdf#search=%22Trafficking%20in%20Human%20Beings%20in%20Southeastern%20Europe.%22>
- United Nations Office on Drug and Crime (UNODC), *Trafficking in Persons. Global Patterns*, Anti-Human Trafficking Unit, Global Programme against Trafficking in Human Beings, United Nations, April 2006, text at:
http://www.unodc.org/pdf/traffickinginpersons_report_2006ver2.pdf
- United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), Division for Treaty Affairs, *Legislative Guides for the Implementation of the United Nations Convention against Transnational Organized Crime and the Protocols thereto*, United Nations, New York 2004, text at:
http://www.unodc.org/pdf/crime/legislative_guides/Legislative%20guides_Full%20version.pdf
- United States Government Accountability Office (GAO), *Human Trafficking. Better Data, Strategy, and Reporting Needed to Enhance U.S. Antitrafficking Efforts Abroad*, Report to the Chairman, Committee on the Judiciary and the Chairman, Committee on International Relations, House of Representatives, July 18, 2006, text at:
<http://www.gao.gov/new.items/d06825.pdf#search=%22iom%2C%20human%20trafficking%20and%20estimates%22>
- U.S. Department of State, *Trafficking in Persons Report 2006*, text at:
<http://www.state.gov/documents/organization/66086.pdf>
 kai http://usinfo.state.gov/gi/global_issues/human_trafficking.html
- U.S. Department of State, *Trafficking Victims Protection Reauthorization Act of 2005*, text at: <http://www.state.gov/documents/organization/61214.pdf>
 kai <http://www.state.gov/g/tip/rls/61106.htm>

- U.S. Department of State, *Trafficking Victims Protection Reauthorization Act of 2003*, text at: <http://www.state.gov/documents/organization/28225.pdf>
καί <http://www.state.gov/g/tip/rls/61130.htm>
- U.S. Department of State, *Victims of Trafficking and Violence Protection Act of 2000*, text at:
<http://www.state.gov/documents/organization/10492.pdf>
- U.S. Department of State, *Attorney General's Annual Report to Congress on U.S. Government Activities to Combat Trafficking in Persons. Fiscal Year 2005*, June 2006, text at:
<http://www.usdoj.gov/ag/annualreports/tr2005/agreporhumantrafficking2005.pdf>
- Weijers M., Women, Labor and Migration: The Position of Trafficked Women and Strategies for Support, στο: Kempadoo K. & Doezema J. (eds.), *Global Sex Workers. Rights, Resistance and Redefinition*, Routledge, New York and London 1998, σσ. 69-78.
- Weijers M. & Lap-Chew L., Trafficking in Women, Forced Labour and Slavery-Like Practices, στο: *Marriage, Domestic Labour and Prostitution*, The Foundation Against Trafficking in Women (STV)/The Global Alliance Against Trafficking in Women (GAATW), Utrecht and Bangkok 1997.
- Winrock International, *Prevention of Domestic Violence and Trafficking in Humans: Training Manual*, Kyiv, Ukraine 2002.
- Zimmerman C., *The Health Risks and Consequences of Trafficking in Women and Adolescents. Findings from a European Study*, London School of Hygiene & Tropical Medicine, London 2003.
- Zimmerman C. & Watts Ch., *WHO Ethical and Safety Recommendations for Interviewing Trafficked Women*, WHO, 2003.

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ

<p>Amnesty International, UK: http://www.amnesty.org.uk/content.asp?CategoryID=10314</p>	<p>Amnesty International, USA: http://www.amnestyusa.org/women/trafficking</p>
<p>(The) Angel Coalition, The Anti-Trafficking Coalition of Russia and CIS: http://www.angelcoalition.org/epjs/english/index.html</p>	<p>Animus Association: http://www.animusassociation.org/en</p>
<p>Anti-Slavery International: http://www.antislavery.org</p>	<p>Asia Regional Cooperation to Prevent People Trafficking: http://www.arcppt.org/eng/index.html</p>
<p>Child Trafficking.com, Ηλεκτρονική Βιβλιοθήκη: http://www.childtrafficking.com</p>	<p>Coalition against Trafficking in Women: http://www.catwinternational.org</p>
<p>Coalition to Abolish Slavery and Trafficking (CAST): http://www.castla.org</p>	<p>Council of Europe: http://www.coe.int/T/E/human%5Frights/trafficking</p>
<p>Έκθεση του U.S. Department of State για την παράνομη διακίνηση και εκμετάλλευση ανθρώπων με σκοπό την οικονομική/σεξουαλική εκμετάλλευση (2006): http://www.state.gov/g/tip/</p>	<p>End Child Prostitution, Child Pornography and Trafficking in Children (ECPAT): http://www.ecpat.it</p>
<p>Florida Freedom: http://www.floridafreedom.org</p>	<p>Freedom Network (USA): To Empower Trafficked and Enslaved Persons: http://freedomnetworkusa.org</p>
<p>Free the Slaves: http://www.freetheslaves.net</p>	<p>Global Alliance against Traffic in Women (GAATW): http://www.gaatw.net</p>
<p>Human Rights Watch: http://www.hrw.org/about/projects/trafficking/camp/intro.html</p>	<p>Humantrafficking.org: http://www.humantrafficking.org</p>
<p>International Human Rights Law Group-Initiative Against Trafficking in Persons: http://www.hrlawgroup.org/initiatives/trafficking_persons/</p>	<p>International Organization for Migration: http://www.iom.int</p>

International Labour Organization: http://ilo.org	La Strada, Ukraine: http://www.brama.com/lastrada
La Strada, Czech Republic: http://www.ecn.cz/lastrada	Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights: http://www.ohchr.org/english/issues/trafficking/index.htm
Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE) (Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη, ΟΑΣΕ): http://www.osce.org/odihr/?page=democratization&div=antitrafficking	(The) Protection Project – US, http://www.freetheslaves.net
Q Web, Women's Empowerment Base: http://www.qweb.kvinnoforum.se	Stop Traffic Listserver (ενημερωτική ηλεκτρονική λίστα για τη διεθνική σωματεμπορία – στην αγγλική γλώσσα): www.friends-partners.org/pipermail/stop-traffic/2004/000113.html
Transparency International, The Global Coalition against Corruption: http://www.transparency.org	Unicef: http://www.unicef.org/programme/cprotection/focus/trafficking/issue.htm
United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC): http://www.unodc.org/unodc/en/crime_prevention.html	United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute: http://www.unicri.it
United Nations Development Fund for Women (UNIFEM): http://www.unifem.org/gender_issues/violence_against_women	Vital Voices, Global Partnership: http://www.freetheslaves.net
(The) Winrock International: http://www.winrock.org	